

Utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn i barnehagen

Karianne Grunnsund

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2016

Utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn i barnehagen

© Karianne Grunnsund

År: 2016

Tittel: Utdfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn i barnehagen

Forfatter: Karianne Grunnsund

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Formålet med denne undersøkelsen har vært å vurdere internasjonalt adopterte barns utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder, og om adopsjonsalder har en sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse. Undersøkelsen har også hatt som formål å vurdere om adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse forandrer seg fra de er 3 år til de er 4 år, samt om det er en sammenheng mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse hos adoptivbarna.

Problemstillingene for denne undersøkelsen har vært:

«Hvordan fungerer internasjonalt adopterte barn på områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder?»

«I hvilken grad er det sammenheng mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn målt ved 3 og 4 års alder?»

«I hvilken grad er det en sammenheng mellom adoptivbarnas sosiale kompetanse og utfordrende atferd?»

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i datamaterialet fra forskningsprosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling». Undersøkelsen har en kvantitativ tilnærming med survey som metode. Det er spørreskjemaer besvart av førskolelærere om adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse som denne undersøkelsen baserer seg på. Disse vurderingene er gjort når barna er 3 og 4 år gamle. Det er dataprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) som er blitt brukt i utførelsen av analysearbeidet.

Mange internasjonalt adopterte barn har tilbrakt tiden før adopsjon på institusjon eller barnehjem. Ugunstige forhold har ofte preget barnas første levetid. De fleste barn adoptert til Norge klarer seg fint, men for adopterte som gruppe følger som regel flere risikofaktorer knyttet opp til den videre utviklingen. En førskolelæreres vurdering av barnas utfordrende atferd og sosial kompetanse vil være interessant, da de fleste barn tilbringer sin våkne tid i barnehagen samt at deres vurderinger vil kunne bidra til mer objektiv informasjon.

Resultatene fra undersøkelsen viser at adoptivbarna skårer generelt godt innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse. Barna viser også en bedring innenfor disse områdene fra de er 3 til de er 4 år. Adopsjonsalder viser ingen signifikant sammenheng med hverken utfordrende atferd eller sosial kompetanse. Resultatene viser at det kun er noen av delområdene innenfor sosial kompetanse som har en sammenheng med adoptivbarnas utfordrende atferd.

Forord

Det er mange som fortjener en stor takk for at denne masteroppgaven har blitt til. Først og fremst vil jeg takke veilederen min Steinar Theie. Han har veiledet meg stødig gjennom denne prosessen. Med oppmuntring, engasjement og tilstedeværelse har han vært til stor hjelp.

Jeg vil takke prosjektleder Monica Dalen og de øvrige deltagerne på forskningsprosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling», for at jeg har fått anvende data fra deres forskningsprosjekt. Dette har vært en inspirerende og lærerik prosess.

Videre vil jeg takke mine medstudenter Kristine, Ida, Hannah og Elin. Takk for gode diskusjoner, oppmuntrende ord, lunsjer i kantina og gode stunder med mye latter. Dere har gjort denne prosessen mye lettere.

En stor takk rettes til mine foreldre for god støtte og oppmuntring. En ekstra takk til min far Kjetil for gjennomlesning og korrektur.

Sist, men ikke minst vil jeg takke min kjære samboer Dag Arild for støtte, omsorg og kjærlighet, både i oppturer og nedturer.

Eventuelle feil og mangler er fullt og helt mitt eget ansvar

Oslo, mai 2016

Karianne Grunnsund

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema, formål og problemstilling.....	1
1.2	Begrepsavklaring.....	2
1.3	Oppgavens oppbygging.....	3
2	Adopsjon.....	5
2.1	Adopsjonens formål.....	5
2.2	Historikk.....	5
2.3	Adopsjonsprosess.....	6
2.4	Adoptivforeldre.....	6
2.5	Adoptivbarn.....	7
3	Teoretisk ramme.....	9
3.1	Utfordrende atferd og ulike atferdsvansker.....	9
3.2	Sosial kompetanse.....	11
3.2.1	Lamers operasjonalisering av begrepet sosial kompetanse.....	12
3.3	Utfordrende atferd og sosial kompetanse.....	14
3.3.1	Delområdene innenfor sosial kompetanse og utfordrende atferd.....	15
3.3.2	Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse.....	16
3.4	Påvirkninger på barns utvikling.....	17
3.4.1	Risiko- og beskyttelsesfaktorer for barns utvikling.....	19
3.4.2	Det resiliente adoptivbarnet.....	20
3.5	Barnehagen.....	21
3.5.1	Barnehagens samfunnsmandat.....	21
3.5.2	Barnehagen og adoptivbarn.....	21
3.5.3	Samspill, vennskap og lek i barnehagen.....	22
3.5.4	Førskolelærernes rolle og kompetanse.....	24
4	Metode.....	26
4.1	Om undersøkelsen og forskningsdesign.....	26
4.2	Kvantitativ survey undersøkelse.....	27
4.3	Utvalget.....	27
4.4	Skalaer.....	29
4.4.1	Utfordrende atferd.....	30

4.4.2	Sosial kompetanse	30
4.5	Dataanalyser som er brukt i undersøkelsen	31
4.6	Validitet	33
4.6.1	Statistisk validitet	34
4.6.2	Begrepsvaliditet.....	34
4.6.3	Ytre validitet.....	35
4.6.4	Indre validitet	36
4.7	Reliabilitet	36
4.8	Begrensninger.....	39
4.9	Etiske hensyn.....	40
5	Resultater.....	42
5.1	Utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år	42
5.2	Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd.....	44
5.3	Adopsjonsalders betydning for sosial kompetanse.....	45
5.4	Adoptivbarnas utvikling fra 3 år til 4 år	47
5.5	Sosial kompetanse ved 3 og 4 år	48
5.6	Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år	49
5.7	Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år	50
5.8	Oppsummering av de viktigste resultatene.....	51
6	Drøfting av resultatene	53
6.1	Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse.....	53
6.2	Utfordrende atferd	55
6.3	Sosial kompetanse	57
6.4	Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse.....	60
7	Avslutning	61
7.1	Oppsummering av de viktigste funnene	61
7.2	Konklusjon.....	62
7.3	Videre betraktninger	63
	Litteraturliste	65
	Vedlegg 1 Godkjenning fra REK.....	70
	Vedlegg 2 Godkjenning fra NSD	71
	Vedlegg 3 Spørreskjema ved 3år	73
	Vedlegg 4 Spørreskjema ved 4år	80

Vedlegg 5 Frekvenstabeller av skalaene utfordrende atferd med inndeling i grupper (3 og 4år)	88
Vedlegg 6 Frekvenstabeller av skalaene sosial kompetanse med inndeling i grupper (3 og 4år)	91

Tabelloversikt

Tabell 1: Adoptivbarnas fordeling på kjønn, adopsjonsalder og opprinnelsesland. N = 112.	28
Tabell 2: Alpha og ITC på førskolelærerskalaen for utfordrende atferd (fysisk- ikke fysisk utfordrende atferd) ved 3 år.	37
Tabell 3: Alpha og ITC på førskolelærerskalaen for utfordrende atferd (fysisk- og ikke fysisk utfordrende atferd) ved 4 år.	37
Tabell 4: Alpha og ITC på førskolelærerne for sosial kompetanse (selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning) ved 3 år.	38
Tabell 5: Alpha og ITC på førskolelærerne for sosial kompetanse (selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning) ved 4 år.	39
Tabell 6: Adoptivbarnas gjennomsnittsskårer vist i % på utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år.	42
Tabell 7: Adoptivbarnas gjennomsnittsskårer vist i % på utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år.	43
Tabell 8: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 3 år.	44
Tabell 9: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 4 år.	44
Tabell 10: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 3 og 4 år.	45
Tabell 11: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 3 år.	45
Tabell 12: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 4 år.	46
Tabell 13: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 3 år (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning)	46
Tabell 14: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 4 år (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning)	46
Tabell 15: Adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år.	47
Tabell 16: Korrelasjoner mellom delområdene innenfor sosial kompetanse ved 3 år.	48
Tabell 17: Korrelasjoner mellom delområdene innenfor sosial kompetanse ved 4 år.	49
Tabell 18. Korrelasjoner mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år. (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning).	50
Tabell 19. Korrelasjoner mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år. (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning).	50

1 Innledning

Denne delen er en introduksjon for selve undersøkelsen. Her vil oppgavens tema, formål og problemstilling bli presentert. Videre vil det følge en kort begrepsavklaring, før det avslutningsvis vil bli gjort rede for oppgavens oppbygging.

1.1 Tema, formål og problemstilling

Min masteroppgave har fått temaet «Utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn i barnehagen». Den tar utgangspunkt i datamaterialet fra forskningsprosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling». Dette er en longitudinell studie, hvor Monica Dalen er prosjektleder. Dette prosjektet ble planlagt i 2006, og startet opp våren 2007 (Dalen, 2013). Gjennom forskningsprosjektet har både foreldre og førskolelærere vært kilder for innsamlingen av den nødvendige informasjonen (Dalen, 2013), og det er førskolelærernes vurderinger av adoptivbarna som min undersøkelse baserer seg på. Disse vurderingene er gjort når barna er 3 og 4 år. Siden mange barn tilbringer mesteparten av sin våkne tid i barnehagen (Rye, 2002, s. 183) og at førskolelæreres vurderinger vil kunne bidra med mer objektiv informasjon enn foreldre vil (Dalen & Theie, 2012), er det førskolelærernes vurderinger som jeg har sett på som spesielt interessante. Førskolelærere har ofte mange muligheter til å observere barna i barnehagen, og de vil derfor kunne være en viktig kilde for informasjon om barns sosiale kompetanse (Bierman & Montminy, 1993).

Det var i USA og Canada den første forskningen om internasjonal adopsjon startet. Europa kom etter med forskning på feltet fra slutten av 1980-tallet, hvor blant annet Sverige var det første av de Skandinaviske landene (Dalen, 2013). Norge var litt senere ute med forskningsvirksomheten, men hadde en oppsving på slutten av 1990-tallet (Dalen, 2013).

Interessen for forskning om sosial kompetanse fikk en oppløftning da det viste seg at det var en sammenheng mellom sosial kompetanse og barns mentale helse. Denne økende interessen kom i 1950-1950 årene (Ogden, 2009, s. 213). Tidligere forskning viser blant annet at manglende sosial kompetanse hadde en sammenheng med blant annet disiplinproblemer og antisosial atferd (Ogden, 2009, s. 213). Videre har forskningsresultater vist at sosial kompetanse bidrar til god sosial inkludering, reduserer og forebygger internalisert problematferd og forebygger aggressiv atferd (Ogden, 2009, s. 213).

De aller fleste som er adopterte barn i Norge klarer seg fint, men adopterte som gruppe gir likevel en økt risiko for blant annet å utvikle psykiske plager (Gärtner og Heggland, 2013). Forskning indikerer at mangel på sosial kompetanse hos barn gjør at de har større risiko for å utvikle ødeleggende livskonsekvenser (Gamst-Klaussen, Rasmussen, Svartdal & Strømgren, 2014). De mener derfor at god måling av sosial kompetanse og problematferd er særdeles viktig. Viktigheten av å få en oversikt over ulike faktorer som kan være en risiko for adopterte barn, slik at vi kan møte dem og deres familier på best mulig måte og gi dem den hjelpen som måtte være nødvendig, trekkes frem av Gärtner og Heggland (2013).

Formålet med min studie har vært å vurdere adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse, og om denne atferden og kompetansen endrer seg fra barna er 3 til 4 år. Se om adopsjonsalder hos internasjonalt adopterte barn har en sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt om sosial kompetanse har en sammenheng med utfordrende atferd.

På bakgrunn av dette har jeg valgt en tredelt problemstilling:

«Hvordan fungerer internasjonalt adopterte barn på områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder?»

«I hvilken grad er det sammenheng mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn målt ved 3 og 4 års alder?»

«I hvilken grad er det en sammenheng mellom adoptivbarnas sosiale kompetanse og utfordrende atferd?»

1.2 Begrepsavklaring

Denne undersøkelsen handler om Internasjonalt adopterte barn, og begrepet adoptivbarn vil vise til barn som er adoptert fra utlandet, så lenge noe annet ikke er spesifisert. Begrepet adopsjon vil omhandle internasjonale adopsjoner og adoptivforeldre vil samtidig omhandle foreldre til barn som er adoptert fra utlandet.

Videre vil begrepene «sosial kompetanse» og «utfordrende atferd» bli gjort rede for, senere i oppgaven, i de tilhørende teorikapitlene.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 10 kapitler, som igjen er delt inn i underkapitler.

Kapittel 1. Innledning:

I dette innledende kapitlet presenteres oppgavens tema, formål og problemstillinger. Det blir kort gjort rede for noen sentrale begreper, før det avsluttes med å presentere oppgavens oppbygging.

Kapittel 2. Adopsjon:

Dette kapitlet innledes med en kort forklaring på hva formålet med adopsjon er, etterfulgt av litt historikk og tall rundt adopsjon i Norge. Videre forklares selve adopsjonsprosessen, før det avslutningsvis blir gjort rede for hva det innebærer å være adoptivforeldre og adoptivbarn.

Kapittel 3. Teoretisk ramme

I dette kapitlet redegjøres det for teori som danner grunnlag for å forstå utviklingen av utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt sammenhengen mellom disse to og adopsjonsalders betydning. Hva som er med å påvirke barns utvikling blir så gjort rede for, hvor risiko- og beskyttelsesfaktorer og resiliens er sentrale begreper. En belysning av barnehagens og førskolelærerens virksomhet og oppgaver vil bli presentert i denne sammenheng, samt barnehagens betydning for samspill, vennskap og lek. Adoptivbarns sammenheng med disse ulike temaene vil også bli knyttet inn her.

Kapittel 4. Metode:

I dette kapitlet presenteres forskningsdesignet og valg av metode. Utvalget og utvalgsprosedyrer blir også beskrevet under dette kapitlet. Videre blir det gjort rede for hvilke skalaer som er brukt for innsamlingen av data, samt hvilke dataanalyser som er blitt benyttet i denne undersøkelsen. Validitet og reliabilitet vil så bli diskutert, før det avsluttes med en redegjørelse for begrensninger og etiske hensyn som knytter seg opp mot undersøkelsen.

Kapittel 5. Resultater:

Her presenteres resultatene for undersøkelsen. Først blir resultatene for adoptivbarnas skårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse presentert etterfulgt av adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse. Deretter følger resultater om adoptivbarnas utvikling fra 3 til 4 år. Videre blir resultatene fra sosial kompetanse ved 3 og 4 år presentert, før sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år blir presentert. Kapittelet avsluttes med en oppsummering av resultatene.

Kapittel 6. Drøfting av resultater:

I denne delen blir resultatene fra kapittel 5 drøftet i lys av teorien som er presentert i kapittel 2 og 3. Drøftingen blir delt inn på følgende måte: «Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse», «utfordrende atferd», «sosial kompetanse» og «sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse».

Kapittel 7. Avslutning:

I avslutningsdelen vil en oppsummering av de viktigste funnene som er med på å belyse undersøkelsens problemstillinger finne sted, før en konklusjon vil bli lagt frem. Helt til slutt vil undersøkelsen avsluttes med noen betraktninger som kan være relevante for videre forskning på dette temaet.

2 Adopsjon

Dette kapittelet gir en innføring i hva en adopsjon innebærer. Adopsjonens formål og historikk rundt adopsjon vil først bli presentert, etterfulgt av en redegjørelse for selve adopsjonsprosessen. Til slutt blir det gjort rede for hva det vil si å være adoptivforeldre og adoptivbarn.

2.1 Adopsjonens formål

Adopsjon har som formål å gi barn som ikke kan bli tatt vare på av sine biologiske foreldre, et nytt, godt og trygt hjem (Bufetat, 2016). Målet med adopsjon er å gi barnet mulighet for en positiv utvikling (Gärtner og Heggland, 2013). Et adoptivbarn skal ha den samme rettsstillingen som biologiske barn, samtidig som adoptivbarnets biologiske foreldre mister sitt rettsforhold (Adopsjonsloven, 1986). Adopsjon anses å være den beste måten å gi et barn støtte og omsorg, når deres biologiske foreldre ikke kan gi dette selv (Gärtner & Heggland, 2013). Det er gjennom den norske adopsjonslovgivningen festet at adopsjon skal være til barnets beste (Adopsjonsloven, 1986), og adoptivbarns rettigheter er styrket gjennom FNs barnekonvensjon og Haagkonvensjonen (NOU: 2009:21, 2009).

2.2 Historikk

Frem til midten av 1960-tallet var adopsjon noe som kun skjedde innenfor landegrensene. Det var en god del barn i Norge som ikke hadde mulighet til å vokse opp hos sine foreldre på denne tiden. Det var blant annet ugifte mødre som stod for mye av adopsjonen av sine barn, men når nye prevensjonsmidler kom og det ble bedre forhold for ugifte mødre var ikke barn like tilgjengelige for adopsjon i landet lenger. Dette resulterte i at par som var barnløse og ønsket seg barn måtte se på muligheter utenfor Norge. Det ble derfor mer vanlig å adoptere barn fra utlandet (Dalen & Rygvold, 2012, s. 502). De siste årene har det igjen blitt færre utenlandsadopsjoner (Dalen & Rygvold, 2012, s. 502). Utenom stebarnsadopsjon er nesten all adopsjon i Norge utenlandsadopterte barn (Carli & Dalen, 1997). I 2007 ble det adoptert 417 barn fra utlandet, mens det i 2014 bare ble adoptert 142 (Statistisk sentralbyrå (SSB), 2015). Dette kommer blant annet av et økt fokus på menneskehandel i adoptivbarnas opprinnelsesland, som igjen har ført til en strengere praksis i forbindelse med internasjonal adopsjon (NOU 2009:21, 2009). Korea, India og Latin-Amerika er de landene hvor de fleste

adoptivbarna adopteres fra, men etter hvert har det også blitt vanlig med adoptivbarn fra blant annet Polen, Romania, Kina og Russland (Sætersdal & Dalen, 1999, s. 36).

2.3 Adopsjonsprosess

Å adoptere et barn fra et annet land er en tidkrevende prosess som tar rundt 3 til 6 år (Bufetat, 2016). I 2014 var saksbehandlingstiden for fullførte adopsjonssaker i snitt på over fem år (Adopsjonsforum, 2015). Første fase i en adopsjonsprosess er at man må søke om en formidlingsbekreftelse fra en godkjent adopsjonsorganisasjon. En formidlingsbekreftelse vil si at adopsjonsorganisasjonen gir en anbefaling for valg av land og aldersramme for barnet. Et adopsjonsforberedende kurs må så gjennomføres for å kunne bli adoptivforeldre (Bufetat, 2016). Dette har fra 1. februar 2015 blitt obligatorisk for nye søkere (Adopsjonsforum, 2015). Hensikten med et slikt kurs vil være å forberede kommende adoptivforeldre på å ta imot et adoptivbarn på best mulig måte (Bufetat, 2016).

For å bli godkjent som adoptivforeldre må det søkes om et forhåndssamtykke fra norske myndigheter. Det er Bufetat som behandler søknadene om forhåndssamtykke, som innebærer at man får en godkjenning for internasjonal adopsjon (Bufetat, 2016). Det blir så utarbeidet en sosialrapport med en vurdering av familiens livssituasjon og omsorgsevne (Adopsjonsforum, 2015). I arbeidet med sosialrapporten blir det gjennomført hjemmebesøk og samtaler hos Bufetat som skal være med på å samle inn den informasjonen som trengs for at sosialrapporten uttrykker et helhetlig bilde av dem som ønsker å adoptere, samt deres tanker og meninger rundt barn og adopsjon (Adopsjonsforum, 2015). Når man har fått søknaden sin om å bli adoptivforeldre innvilget, gjenstår det bare å vente. Dette er en prosess som kan ta tid og være krevende. Grunnen til dette er at saksbehandlingen i utlandet tar tid, blant annet på grunn av lange internasjonale adopsjonskøer (Bufetat, 2016). Denne prosessen ender med et positivt svar, i form av en forespørsel om barn, for de aller fleste som søker om adopsjon fra utlandet (Adopsjonsforum, 2015).

2.4 Adoptivforeldre

Adoptivfamilier er ofte stabile familier, hvor for eksempel skillsmisseprosenten er mye lavere enn den er hos familier med biologiske barn (Dalen & Rygvold, 2012, s. 503). For adoptivforeldrene i denne undersøkelsen stemmer også dette. De er alle gift og har et stabilt

parforhold (Dalen, 2013). Adoptivfamilier viser seg å være ganske stabile i forbindelse med bosetting. Det er kun noen få som flytter mens barna er små og dersom de gjør dette, flytter de som regel bare en gang og da som regel ikke langt (Dalen & Rygvold, 2012, s. 503).

Adoptivforeldre har ofte høyere utdanning enn normalbefolkningen og både adoptivfedre og adoptivmødre arbeider ofte innenfor helse-, sosial- eller undervisningssektoren (Dalen & Rygvold, 2012, s. 503-504).

For å bli adoptivforeldre følger det med noen regler og lover. Regler og vilkår for godkjenning av adopsjon er nedfelt i adopsjonsloven (Adopsjonsloven, 1986). For å bli adoptivforeldre er det satt en nedre grense for alder. I adopsjonsloven (1986) § 3 er denne grensen satt til 25 år, men at det ved unntak kan gis bevilling til personer helt nede i 20-års alderen. Adopsjonsloven sier ingen ting om at enslige ikke kan søke om adopsjon.

Departementet er allikevel av den oppfatning at det gir et barn større trygghet å ha to foreldre og fastholder dette ved at bevilling til adopsjon bare bør gis til enslige ved spesielle tilfeller (Barne- og likestillingsdepartementet [BLD], 2009). Dersom to skal adoptere sammen er det krav om ekteskap eller samboerskap som har vart i minst 2 år (BLD, 2009). God helse, både fysisk og psykisk, samt en god økonomisk situasjon er også krav som stilles til adoptivsøkere (BLD, 2009). De fleste som søker om å adoptere barn er par som ikke selv kan få barn (Sætersdal & Dalen, 1999, s. 29). Gjennom en longitudinell studie om spedbarns-adopsjon i England viser det seg blant annet at 49 av de 51 deltagende adoptivforeldrene ønsket å adoptere fordi de selv ikke kunne få barn (Castle, Beckett & Groothues, 2000). Det er også en liten del som adopterer av politiske, humanitære, religiøse og medisinske årsaker (Sætersdal & Dalen, 1999, s. 29).

2.5 Adoptivbarn

Alle adoptivbarn har en ulik historie og sine egne erfaringer (Vonheim, 2013, s.25). Det varierer i hvilken grad de har opplevd omsorg, samt hvor lenge de har oppholdt seg på institusjon eller fosterhjem før selve adopsjonen. De vanligste årsakene til adopsjon er gjerne fattigdom, sykdom og psykososiale forhold i den biologiske familien eller fødelandet (Vonheim, 2013, s. 25). Hva slags informasjon som er kjent om barnet varierer også i stor grad. I noen tilfeller er det ingen informasjon vedrørende barnet fra før det ble plassert på institusjon eller fosterhjem (Vonheim, 2013, s. 25). Adoptivbarn opplever ofte utilstrekkelig medisinsk behandling, underernæring, separasjon fra sine biologiske foreldre, og forsømmelse

og omsorgssvikt i barnehjem eller institusjon (Juffer & IJzendoorn, 2005). Man kan si at adoptivbarn er et annet lands barnevernsbarn, som har med seg sin egen historie (Adopsjonsforum, 2013). Ingen adoptivbarn er like og ingen er adoptert fra de samme omstendigheter (Palacios & Brodzinsky, 2010). Felles for alle adoptivbarn er at de må gjennom en ny tilknytning til nye omsorgspersoner (Dalen, 2013). Denne tilknytningen vil være avhengig av barnets tidligere erfaringer, samt adoptivforeldrenes innsats og muligheter. Det er flere adoptivbarn som bruker lang tid på å knyttet seg til sine nye adoptivforeldre, men mange adoptivbarn klarer denne omstillingen på en god måte (Dalen, 2013).

3 Teoretisk ramme

Dette kapittelet starter med at det redegjøres for begrepet utfordrende atferd og ulike atferdsvansker. Sosial kompetanse blir så gjort rede for, hvor Lamers operasjonalisering av begrepet er utdypet. Videre diskuteres sammenhengen mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt forskningsresultater på adopsjonsalders betydning på utfordrende atferd og sosial kompetanse. En belysning av hva som kan ha påvirkning på barns utvikling vil så finne sted, hvor risiko- og beskyttelsesfaktorer, samt resiliens er sentrale begreper. Avslutningsvis presenteres barnehagens- og førskolelærerens rolle i forbindelse med barns utvikling i barnehagen.

3.1 Utfordrende atferd og ulike atferdsvansker

Begrepet utfordrende atferd er på mange måter vanskelig å definere. Utfordrende atferd erstatter og blir erstattet av andre begreper som atferdsavvik, atferdsproblemer, problematferd, avvikende atferd ol. (Stubrud, 2001, s. 60). Utfordrende atferd er atferd, handlinger eller væremåter som bryter med vanlige kulturelle normer som er forventet ut fra den aktuelle situasjonen og alder hos personen (Stubrud, 2001, s. 59). At atferden er utfordrende innebærer at den ikke bare berører personen selv, men også omgivelsene (Holden, 2009, s. 34). Det er i samhandling med andre at atferdsproblemer oppstår (Ogden, 2009, s. 19).

Utfordrende atferd blir i tidlig alder ofte assosiert med fysisk aggressive handlinger. Dette er handlinger som det å slå, bite, sparke og lignende (Dalen, 2013), men utfordrende atferd kan også være ikke-fysisk. Ikke-fysisk utfordrende atferd er handlinger som viser seg som masing, uro, raserianfall, sutring og lignende (Dalen, 2013). Forskjellen på fysisk- og ikke-fysisk utfordrende atferd er at fysisk utfordrende atferd omfatter direkte fysisk handling mot en annen person, noe ikke-fysisk utfordrende atferd ikke gjør (Dalen, 2013). Tetzchner (2003, s. 9) mener at utfordrende atferd er en undergruppe av atferdsvansker som kjennetegnes ved at det er så stor alvorlighetsgrad at andre mennesker blir sterkt påvirket eller «utfordret» av den. En del konsekvenser og reaksjoner følger med når et barn viser utfordrende atferd (Stubrud, 2005, s. 16). Dette kan være konsekvenser for og reaksjoner av blant annet barnet selv, familien og barn og voksne i barnehagen (Stubrud, 2005, s. 16).

At det derimot noen ganger forekommer atferd som er problematisk hos barn er helt normalt og er en del av alle menneskers utviklings- og læringsprosess. Dette er atferd som er situasjonsavhengig, lite alvorlig og som etter hvert vil avta. Slik problematisk atferd er uavhengig av kjønn, alder, kognitive forutsetninger, familiebakgrunn, bosted og skoletilknytning (Nordahl, Sørli, Manger & Tveit, 2005, s. 31). Det er denne måten å forklare utfordrende atferd på, som er mest sammenfallende med hvordan begrepet er brukt gjennom skalaen som er utviklet for innsamlingen for denne undersøkelsen.

Fysisk utfordrende atferd som det å slå og dytte øker vanligvis i alderen 2 til 4 år (Hartup, referert i Bierman & Montminy, 1993). Tidligere oppvekst og livsmiljø, samt nåværende livsmiljø er blant de vanligste opplevde årsaksforholdene til utfordrende atferd (Stubrud, 2001, s. 74). Gerald Pattersons sosiale interaksjonsteori forutsetter at manglende eller uegnede ferdigheter hos foreldre er den viktigste årsaken til barns avvikende atferd (Ogden, 2001, s. 43). Senere i livet vil også dårlige vennerelasjoner og mangel på mestring kunne være årsak til det samme (Ogden, 2001, s. 43). Forskning viser at atferdsproblemer forekommer oftere blant gutter enn blant jenter, men at andelen av jenter med atferdsproblemer ser ut til å ha en økende tendens (Nordahl, et. al., 2005, s. 50).

Gjennom Juffer og IJzendoorn (2005) sin metaanalyse om atferdsproblemer og internasjonal adopsjon kommer det frem at internasjonalt adopterte barn har mer atferdsproblemer enn ikke-adopterte barn. Det viser seg også gjennom denne undersøkelsen at jo lenger et adoptivbarn har vært hos sin adoptivfamilie, desto mindre atferdsproblemer har barna (Juffer & IJzendoorn, 2005). Noe som kan tyde på at tiden hos adoptivforeldre kan gi barna en mulighet til å utvikle seg i en god retning hvor atferdsproblemene vil avta (Juffer & IJzendoorn, 2005). Barn med en annen etnisk opprinnelse enn norsk kan oppleve vansker med å forstå og bli forstått, som igjen kan føre til en frustrasjon som ender i en utagerende atferd eller ved at barnet trekker seg stille tilbake (Barsøe, 2010, s. 21). For adoptivbarn kan uønsket negativ atferd være en måte å kommunisere på eller være et uttrykk for noe som oppleves uutholdelig eller vanskelig (Carli & Dalen, 1997). Utfordringen ligger da i det å forsøke å forstå hva det er barnets atferd er et uttrykk for (Carli & Dalen, 1997).

3.2 Sosial kompetanse

Personlig kompetanse handler om barns evne til å organisere og utnytte egne og miljøets ressurser slik at det fremmer barnets utvikling. Personlig kompetanse deles inn i tre undergrupper (Ogden, 2009, s. 202). Disse er kognitiv kompetanse, fysisk kompetanse og sosial kompetanse. Sosial kompetanse handler om å mestre samspill med andre mennesker (Lamer, 1997, s. 19). Det handler om barns ferdigheter i kontakt og samhandling med andre (Ogden, 2009, s. 202). Sosial kompetanse omtales også som relasjonsferdigheter (Ogden, 2009, s. 202). Denne kompetansen bygger noe på den kognitive og fysiske kompetansen. Dette på grunn av nødvendigheten av å kunne beherske verbalt og non-verbalt språk for å kunne planlegge og utføre sosialt kompetent atferd (Ogden, 2009, s. 202).

Barn utvikler sosial kompetanse gjennom samarbeid og forhandlinger, gjennom regler i lek, samt ved å se situasjoner fra andres perspektiv (Ogden, 2009, s. 203). Man ser ofte på sosial kompetanse som en del av barns lærings- og modningsprosess (Lamer, 1997, s. 19). Sosial kompetanse gjør barn blant annet i stand til å ta initiativ, fortsette, tilpasse seg, endre og avslutte interaksjoner etter som situasjonen tilsier det (Lamer, 1997, s.20). Sosial kompetanse er de kunnskaper, ferdigheter, holdninger og den motivasjon barn trenger for å mestre de miljøene de oppholder seg i (Ogden, 2015, s. 27). Å lære seg sosiale ferdigheter gjennom konkrete hendelser i hverdagslivet er det samme som å utvikle sosial kompetanse (Broström, 2000, s. 20).

Barn påvirkes av og påvirker sitt miljø. Det er gjennom samhandling og forhandlinger barn prøver å fremme sine interesser og mål i sin sosiale kontakt med andre (Ogden, 2001, s. 186). Sosial kompetanse er ikke noe et barn har eller ikke har, sosial kompetanse er situasjonsbestemt (Barsøe, 2010, s. 43). Barn i barnehagealder er i en fase hvor de lærer seg å koordinere sin sosiale atferd (Bierman & Montminy, 1993). Barnas samhandling, er i denne perioden, ofte korte i varighet og preget av hyppig krangling (Bierman & Montminy, 1993). Barns sosiale atferd er mindre sammenfallende i barnehagealder enn den er senere i livet. (Bierman & Montminy, 1993).

Sosial kompetanse finner sin drivkraft gjennom positive relasjoner med omsorgsfulle voksne og barns selvregulering (Ogden, 2009, s. 214). Foreldres metoder for oppdragelse, deres reaksjonsbegrunnelser og hvordan de fungerer som sosiale rollemodeller er vesentlig for barns sosiale kompetanse (Ogden, 2009, s. 214). Dette er nødvendigvis ingen selvfølge for

adoptivbarn, da deres tilknytning til sine biologiske foreldre har blitt brutt, og en ny tilknytningsprosess må startes med deres nye adoptivforeldre. Det finnes mange studier som viser at adopterte barn har dårligere sosial kompetanse enn ikke-adopterte barn (Dalen, 2013). Grunnlaget for utvikling av sosiale ferdigheter ligger i det tidlige samspillet mellom barnet og deres omsorgspersoner, og senere i livet mellom barnet og jevnaldrende (Dalen, 2013). Barn som ikke lykkes i situasjoner som krever sosial kompetanse vil lett kunne bli avvist, bli irettesatt, mobbet og utestengt (Dalen, 2013). For denne undersøkelsen er det Lamer sin operasjonalisering av begrepet sosial kompetanse som ligger til grunn for spørreskjemaene som er sendt ut til førskolelærerne for å måle adoptivbarnas sosiale kompetanse. Hennes operasjonalisering av begrepet vil derfor her bli nærmere belyst.

3.2.1 Lamers operasjonalisering av begrepet sosial kompetanse

Lamer (1997, s. 105) har operasjonalisert begrepet sosial kompetanse inn i fem innholdsområder som er; «empati og rolletaking», «prososiale holdninger og handlinger», «selvkontroll», «selvhevdelse» og «lek og glede». Gresham og Elliott (referert i Lamer & Hauge, 2006, s. 25) deler sosial kompetanse inn i tre delområder som er; «samarbeid, «selvkontroll» og «selvhevdelse». Lamer sin operasjonalisering av begrepet sosial kompetanse bygger på Gresham og Elliott sin skala (Lamer & Hauge, 2006, s. 20-21). Gjennom en eksplorerende faktoranalyse endte Lamer og Hauge (2006, s. 30) opp med en ny vurderingsskala for sosial kompetanse med 6 delområder som er; prososial atferd, selvkontroll, empati, selvhevdelse, lek og tilpasning. Det er denne skalaen som er benyttet for å undersøke adoptivbarnas sosiale kompetanse i denne undersøkelsen, og de ulike delområdene vil videre bli beskrevet.

Selvhevdelse innebærer at et barn kan hevde seg selv, sine egne meninger og interesser, at det tåler å stå imot gruppepress, være aktive, deltakende og medvirkende i et fellesskap samt å ta initiativ til å delta i samtaler, lek og andre aktiviteter (Lamer, 2014, s. 21). Ved å lett klare å skaffe seg venner, kunne omtale seg selv på en positiv måte i naturlige situasjoner og kunne gi uttrykk for sine egne meninger og synspunkter selv når dette står i strid med andres meninger er noe som innebærer i å ha en god selvhevdelse (Ogden, 2001, s. 207). Det handler også om å hevde sine egne rettigheter når disse blir utfordret eller truet av andre (Ogden, 2009, s. 218).

Selvkontroll vil si at et barn klarer å utsette sine egne behov og ønsker i situasjoner som krever å vente på tur, inngå og innordne seg etter kompromisser og felles avgjørelser, følge regler samt å takle konflikter (Lamer, 2014, s. 21). At barn er bevisste sine egne følelser og kan kontrollere følelsene sine i situasjoner hvor de utsettes for fristelser, ved frustrasjoner og ved nederlag kommer inn under området selvkontroll (Ogden, 2009, s. 220). Med selvkontroll menes at et barn gradvis kan bringe følelser under intellektuell kontroll (Ogden, 2001, s. 208). Man må ha en viss selvkontroll for å kunne fungere sammen med andre mennesker (Barsøe, 2010, s. 44).

Empati vil si at man behersker å vise omtanke og respektere andres følelser og synspunkter (Gresham & Elliott, referert i Ogden, 2001, s. 206). Empati handler om å kunne se ting fra andres synsvinkel og å kunne leve seg inn i hvordan andre har det (Ogden, 2009, s. 217). Det er evnen til å leve seg inn i andre sine følelser, tanker, informasjonsbehov og forståelser for andre sine perspektiver som empati dreier seg om (Lamer, 2014, s. 20). At barn lytter til venner som forteller om sine problemer, når barn setter ord på egne og andres følelser, gir ros til andre og at de viser at de er lei seg når andre ikke har det greit er også noen aspekter som empati omhandler (Ogden, 2001, s. 206).

Lek som en ferdighet innenfor sosial kompetanse innebærer at barn klarer å skille mellom lek og annen aktivitet (Lamer, 1997, s. 101). Barna må med denne ferdigheten også kunne skille mellom når ting skjer «på liksom» og når noe skjer «på ordentlig». Dette innebærer at barna klarer å tolke lekesignaler og at de behersker lekeinnstilling (Lamer, 1997, s. 101).

Ferdigheter i leken innebærer at barna klarer å være positivt oppmerksom på lekepartnere, samt viser samarbeidsorientert og positiv atferd (Ogden, 2015, s. 234). Barn har en medfødt evne til å leke (Carli & Dalen, 1997).

Prososial atferd er knyttet til de handlingene som er frivillige, og som har til hensikt å være til nytte for andre mennesker (Lamer, 1997, s. 98). Det er normer og handlinger som å ta hensyn til andre, vise omsorg, dele og hjelpe (Lamer, 1997, s. 97), samt positive sosiale holdninger og handlinger som å oppmuntre, inkludere, trøste og være omtenkssom (Lamer, 2014, s. 20).

Tilpasning dreier seg i hovedsak om “ å gjøre det de fikk beskjed om av de voksne”. (Lamer & Hauge, 2006, s. 28). Det å tilpasse seg andres sosiale signaler og forventninger, tilpasse seg ny miljøkrav eller å endre miljøet slik at det bedre tilpasser seg deres personlige mål, å

tilpasse seg andres væremåte er ferdigheter som går inn under sosial kompetanse (Ogden, 2009, s. 208).

3.3 Utfordrende atferd og sosial kompetanse

Flere forskere mener at det er sammenhenger mellom atferdsproblemer og sosial kompetanse (Ogden, 2001, s. 23). Det er veldig sjeldent at barn med høy grad av sosial kompetanse blir beregnet som problematiske, samt at barn med atferdsproblemer ofte kjennetegnes med manglende sosiale ferdigheter (Ogden, 2001, s. 23). Atferdsproblemer forklares også som manglende sosial kompetanse (Ogden, 2015, s. 26). Dette kan skyldes at de ikke har lært seg de nødvendige ferdighetene, eller at de ikke tar disse ferdighetene i bruk (Ogden, 2015, s. 26). Det er ofte manglende selvkontroll og dårlige samarbeidsevner som korrelerer med høy grad av problematferd (Nordahl, et. al., 2005, s. 88). Motsatt vil dette si at sosial kompetanse er vesentlig for å motvirke utvikling av problematferd (Lamer, 2014, s. 10).

Tidlig innsats for å utvikle barns sosiale kompetanse i barnehagen ses på som vesentlig for å motvirke blant annet problematferd (Lamer, 2014, s. 3). Atferd som er uhensiktsmessig for barnet selv og omgivelsene kan gå ut over deres sosiale utvikling (Barsøe, 2010, s. 15). Mange av barna med uhensiktsmessig atferd har i tillegg mangelfull sosial kompetanse, og det er ofte denne mangelfulle kompetansen som er grunnlaget for utageringen (Barsøe, 2010, s. 26). Den utagerende atferden kan hos noen barn henge sammen med at de selv ikke har blitt vist så mye empati fra andre mennesker (Folkman, referert i Barsøe, 2010, s. 26).

Man må se barns atferdsproblemer og sosial kompetanse i sammenheng for å finne ut hva barns sosiale fungering handler om (Ogden, 2015, s. 28). Disse begrepene blir vanligvis studert hver for seg, men det er ingen tvil om at det er en interessant sammenheng mellom dem (Ogden, 2015, s. 28). Sosial kompetanse ses på som vesentlig for å kunne motvirke problematferd som for eksempel diskriminering og mobbing (Kunnskapsdepartementet [KD], 2011, s. 35). Barn med atferdsproblemer blir ofte avvist av andre barn, og dette kan igjen resultere i mangel på vennskap (Ogden, 2015, s. 234). Det er vist seg at barn reduserer sin utagerende atferd i barnehager som arbeider systematisk med å fremme sosial kompetanse (Lamer, 2014, s. 11).

3.3.1 Delområdene innenfor sosial kompetanse og utfordrende atferd

Barn med utfordrende atferd er ofte upopulære blant voksne og andre barn. De utfordrende barna blir ofte avvist av jevnaldrende og har ofte få venner (Ogden, 2009, s. 232). Disse barna mangler blant annet ulike ferdigheter, noe som resulterer med vansker i forhold til samarbeid, selvkontroll og empati (Ogden, 2009, s. 232).

Selvkontroll handler om å kunne kontrollere sine egne følelser på en måte som ikke går ut over andre (Barsøe, 2010, s. 44). Barnehagebarn generelt strever med å mestre dette helt. Et 4 år gammelt barn vil ha utviklet mer indre kontroll enn en 1-åring, men det vil allikevel kunne være vanskelig for 4-åringen å styre seg dersom noe er ekstra fristende (Barsøe, 2010, s. 45). De utfordrende barna har veldig ofte for liten selvkontroll, noe som blant annet viser seg ved at de har vanskelig for å slippe andre til, og håndtere sterke følelser på en måte som ikke går utover andre (Barsøe, 2010, s. 45).

Selvhevdelse handler om å kunne si ifra når noen gjør noe mot en som man ikke ønsker, samt å argumentere for sitt eget syn. Det innebærer også at man kan ta ordet når man er sammen med flere, kunne be om det man har lyst til eller har lyst på (Barsøe, 2010, s. 45). Ofte har det seg slik at de utfordrende barna har for høy grad av selvhevdelse, noe som ikke nødvendigvis trenger å være positivt (Barsøe, 2010, s. 46). For høy grad av selvhevdelse kan komme til uttrykk gjennom at barnet alltid skal bestemme og aldri tar hensyn til hva andre mener eller føler (Barsøe, 2010, s. 45).

Empati handler om evnen til å forstå hvordan et annet menneske opplever en situasjon, samt en persons motivasjon til handlinger som er med på å gjøre en annen persons situasjon bedre (Barsøe, 2010, s. 46). De fleste utfordrende barn viser lite empati, noe som ikke nødvendigvis betyr at de ikke har denne evnen. Empati hos et menneske kan kun oppleves gjennom handlingene som gjøres, vi kan ikke vite om barnet er empatisk i tankene (Barsøe, 2010, s. 47). Det er gjennom handlinger den empatiske evnen gir utslag i samhandling med andre, som fører oss over til delområdet prososial atferd (Barsøe, 2010, s. 47). De utfordrende barna har ofte dårligere ferdigheter innenfor prososial atferd enn andre barn (Barsøe, 2010, s. 48).

Delområdet lek krever at barnet innehar en viss grad av sosial kompetanse, og noen av de utfordrende barna har mange mangler i sin lekekompetanse. Dette kan føre til at disse barna ikke vil leke eller at de ikke lykkes i leken (Barsøe, 2010, s. 49).

3.3.2 Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse

Forskning på spedbarn viser at allerede rett etter barnets fødselen er det i stand til å etablere kontakt og knytte seg til sine omsorgspersoner. Barnet er da helt avhengig av at det er omsorgspersoner rundt det, som imøtekommer dets behov slik at det kan etableres og opprettholdes et sosialt samspill (Carli & Dalen, 1997). Noe alle adoptivbarn har til felles er at de ved et tidspunkt har mistet sin kontakt med sine biologiske foreldre. Hvor lenge adoptivbarn har vært hos sine biologiske foreldre før selve adopsjonen varierer. Noen har kanskje vært hos dem noen måneder eller år, mens andre kanskje har blitt atskilt rett etter fødselen (Carli & Dalen, 1997). Denne atskillelsen vil kunne prege et lite barn. Forskning viser at barn nede i seks måneders alder viser tegn på forstyrrelser når de blir flyttet fra sine omsorgspersoner (Carli & Dalen, 1997). Dette kan føre til at barn protesterer mer og nekter å akseptere det som skjer, som igjen kan føre til at voksne vil oppfatte barnet som vanskelig (Carli & Dalen, 1997). Brand og Brinich (1999) har gjennom sin undersøkelse om atferdsproblemer hos adoptivbarn, fosterbarn og ikke-adopterte barn kommet frem til at barn adoptert før 6 måneders alder viser mindre atferdsproblemer enn barn adoptert etter 6 måneders alder. De viser også til tidligere forskning som tyder på at desto høyere adopsjonsalder et barn har, jo høyere er sjansen for utvikling av atferdsproblemer (Brand & Brinich, 1999).

Gärtner og Heggland (2013) påpeker at høyere alder ved adopsjon gir høyere risiko for negativ utvikling. De viser til forskning som tyder på at så lenge barna er adoptert før fylte to år vil utviklingen være tilnærmet normal. Annen forskning igjen konkluderer imidlertid med at denne grensen ligger på fire og et halvt år (Gärtner & Heggland, 2013). Fra 1980 har adopsjonsalderen sunket fra 2-3 år til i dag hvor den er på 1 år (Dalen & Rygvold, 2012, s. 504). I Juffer og IJzendoorn (2005) sin metaanalyse om adoptivbarn har de blant annet satt opp en hypotese om at gutter adoptert etter fylte 12 måneder vil ha en økt risiko for atferdsproblemer og psykiske henvisninger. Denne hypotesen måtte de forkaste da ingen av deres funn tydet på at hverken kjønn eller adopsjonsalder var av betydning for atferdsproblemer eller psykisk helse. Derimot viste det seg at barn som har opplevd motgang og dårlige forhold før adopsjon hadde mer utfordrende atferd enn barn med en annen bakgrunn (Juffer & IJzendoorn, 2005).

Gärtner og Heggland (2013) viser til resultater fra tidligere forskning om at adopterte barn som på tross av høy adopsjonsalder klarer seg bra etter adopsjon. Dette på grunn av at de har opplevd lite fysisk og emosjonell deprivasjon før de ble adoptert. Det er flere studier som tyder på at opprinnelsesland og forholdene barna levde under før adopsjonen er viktigere enn adopsjonsalder i forhold til adoptivbarnas videre utvikling (Gärtner & Heggland, 2013). Ifølge Dalen (2013) er de fleste internasjonalt adopterte barn født under ugunstige forhold, samt at deres første levetid ofte er preget av omsorgssvikt, underernæring og mangel på fysisk og psykisk stimulering, noe som gjør barna utsatt i forhold til senere utvikling. De fleste internasjonalt adopterte barn har tilbrakt tiden før adopsjon på institusjoner eller barnehjem (Vonheim, 2013, s. 2). For adoptivbarn som har vært plassert på institusjon tidlig i livet har dette vist seg å ha vært en hemning hos barnets generelle utvikling (Jacobs, Miller & Tirella, 2010).

En undersøkelse som omhandler spedbarns-adopsjon i England viser at barn adoptert før fylte 6 måneder viser en veldig god sosial fremgang i deres nye adoptivhjem (Castle, et. al., 2000). Stams og Juffer (2000) har i sin studie kommet frem til at internasjonalt adopterte barn viser mer atferdsproblemer enn ikke-adopterte, samt at internasjonalt adopterte gutter viser mer atferdsproblemer enn internasjonalt adopterte jenter. Dette er en studie hvor barn som er adoptert før fylte 6 måneder er studert ved 7 års alder og sammenlignet med ikke-adopterte barn. De internasjonalt adopterte jentene i denne studien viste blant annet mer sosiale problemer og atferdsproblemer enn ikke-adopterte jenter (Stams & Juffer, 2000). De internasjonalt adopterte jentene viste også positive resultater i sammenligning med ikke-adopterte barn i forhold til blant annet sosial kompetanse (Stams & Juffer, 2000).

3.4 Påvirkninger på barns utvikling

Stabile og gode sosiale relasjoner er viktig for at barn skal ha en sunn og positiv utvikling (Ogden, 2015, s. 64). Barn er allerede fra deres første leveår veldig aktive og kontaktsøkende. De tar naturlig initiativ til samhandling med sine omsorgsgivere gjennom lyder, ansiktsuttrykk og fakter (Ogden, 2015, s. 64). Omsorgsfulle og stabile relasjoner påvirker en persons utvikling gjennom hele livet (Ogden, 2015, s. 64). Når et barn opplever en sikker tilknytning vil dette legge grunnlag for utviklingen av sosial kompetanse (Ogden, 2015, s. 64). Det er blant annet gjennom kontakt med foreldre, søsken, venner og personalet i barnehagen at barns sosiale læring skjer (Ogden, 2015, s. 64). I dagens samfunn er

tilknytningen et barn har med førskolelæreren også viktig, da det oppholder seg mye i barnehagen (Ogden, 2015, s. 64).

Ved viktige miljøforandringer er det mange eksempler på at barns utvikling har bedret seg betydelig (Rye, 2002, s. 25). Adopsjon kan være en slik miljøforandring. Forskning tyder på at en miljøforandring slik som adopsjon har en positiv effekt på adoptivbarnas utvikling (Gärtner og Heggland, 2013). Det er litt forskjellige meninger og resultater innen forskningsfeltet om tidlig utvikling og intervensjon. Noen mener at vedvarende negative erfaringer som starter tidlig, kan få alvorlige følger for den senere utviklingen, mens annen forskning viser at barn med uheldige erfaringer vil vise en god utvikling så snart de negative livsforholdene erstattes med positive (Rye, 2002, s. 25). Varigheten på de tidlige negative erfaringene, samt barnets alder når disse erfaringene trer inn, er viktige faktorer i forbindelse med lengden på virkningene (Rye, 2002, s. 28). Desto lengere de varer og jo tidligere de starter, desto lengre kan virkningene vare (Rye, 2002, s. 28). Ved adoptivbarns senere utvikling vil dette kunne være relevant. Dersom adoptivbarna opplever mange uheldige erfaringer fra sitt opprinnelsesland og det ikke adopteres i en tidlig alder, vil dette kunne ha negativ virkning på deres senere utvikling. Selv om barn har hatt en dårlig start på sin oppveksthistorie, så kan man med sensitiv og mye omsorg, samt konsekvente og positive miljøpåvirkninger, bidra til at barnet blir mer kompetent og motivert for læring (Ogden, 2015, s. 71).

Grunnleggende for all læring og sosialisering er tillit (Carli & Dalen, 1997). Barn som opplever utilfredsstillende tilknytning vil vise lite sosialt tilpasset atferd (Carli & Dalen, 1997). For barn som har opplevd tidligere avvísninger, som kan ha vært tilfelle hos et adoptivbarn, er det viktig å arbeide med å gi barnet trygghet. Som adoptivforeldre er lek og andre sosiale samværsformer gode måter å oppnå trygghet for barnet (Carli & Dalen, 1997). På grunn av adoptivbarns tidligere erfaringer, vil det kunne ha problemer med å mestre nye sosiale situasjoner, som for eksempel barnehage (Carli & Dalen, 1997). Disse tidligere erfaringene i adoptivbarnas liv kan iblant gjøre at barnet reagerer ved å bli utagerende, miste kontrollen og «ødelegge» for seg selv og for andre i nye sosiale situasjoner (Carli & Dalen, 1997). Menneskers robusthet og mestringsferdigheter kan variere mye fra person til person. En hendelse kan prege et barn negativt, mens et annet barn kan være helt uberørt (Kvello, 2010, s. 155). I forbindelse med dette vil ulike påvirkningsfaktorer kunne være sentrale, dette er blant annet risiko- og beskyttelsesfaktorer (Kvello, 2010, s. 155).

3.4.1 Risiko- og beskyttelsesfaktorer for barns utvikling

Å være adoptivbarn knytter til seg både risiko- og beskyttelsesfaktorer (Melås, Kvello & Dalen, 2014). Med risikofaktor menes en faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan forbindes med en økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling videre, som for eksempel atferdsproblemer (Nordahl, et. al., 2005, s. 81). Det dreier seg altså om forhold eller hendelser som dukker opp før barnet har utviklet atferdsproblemer (Nordahl, et. al., 2005, s. 81). Man kan derfor si at en risikofaktor vil være et faresignal (Nordahl, et. al., 2005, s. 81).

Jo flere risikofaktorer et barn utsettes for, desto større er faren for en negativ utvikling (Nordahl, et. al., 2005, s. 82). Dersom et barn utsettes for én belastning, vil ikke faren for en negativ utvikling være noe større enn hos andre barn. Det er derimot en større risiko for at de barna som utsettes for flere belastninger å utvikle atferdsproblemer (Nordahl, et. al., 2005, s. 82). Et barns alder og utviklingsstadium må ses i sammenheng med de ulike risikofaktorene et barn kan stå ovenfor (Nordahl, et. al., 2005, s. 83). Mors bruk av rusmidler, for tidlig fødsel og lavt oksygenopptak under fødselen er eksempler på risikofaktor som kan oppstå under svangerskapet (Nordahl, et. al., 2005, s. 83). Hos yngre barn vil dårlig oppdragelse sammen med negativ barn-foreldre-relasjon være sentrale risikofaktorer (Nordahl, et. al., 2005, s. 83). Risikofaktorer knyttet til familien er som regel relatert til mangelfulle foreldreferdigheter, alvorlige familiekonflikter, tilknytningsproblemer, mishandling og omsorgssviktrusmisbruk, kriminalitet og vold hos foreldrene samt foreldrenes sosioøkonomiske forhold (Nordahl, et. al., 2005, s. 91-93). For internasjonalt adopterte barn vil det faktum at de mest sannsynlig har tilbrakt sine første måneder eller år i barnehjem eller på institusjon kunne være en risikofaktor (Melås, Kvello & Dalen, 2014). Barn er forskjellige og det er viktig å ha i tankene at barn reagerer forskjellig på ulike risikofaktorer. Dette har en sammenheng med hvor robuste eller sårbare barna i utgangspunktet er (Nordahl, et. al., 2005, s. 81).

Beskyttende faktorer reduserer sannsynligheten for at barn som utsettes for risikofaktorer, videre utvikler atferdsproblemer (Nordahl, et. al., 2005, s. 97). En beskyttende faktor vil være en faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan forbindes med redusert sannsynlighet for videre negativ utvikling hos risikobarn (Nordahl, et. al., 2005, s. 81-82). Beskyttende faktorer i familien vil kunne være støttende, varme og utviklingsfremmende relasjoner mellom barnet og foreldrene og sterk tilknytning til foreldrene (Nordahl, et. al., 2005, s. 97). For internasjonalt adopterte barn vil adopsjonen i seg selv kunne fungere som en beskyttende faktor (Melås, Kvello & Dalen, 2014). Sutton (referert i Ogden, 1995, s. 47) trekker særlig

frem tre forhold som kan være med på å beskytte mot belastning i forhold til sosial utvikling. Disse er at man har en forståelse for barnets temperament eller disposisjoner, familiesamholdet og muligheter for trygg tilknytning til omsorgspersoner, og støttende personer i nærmiljøet, som for eksempel ansatte i barnehage.

Det kan være hensiktsmessig å ikke se risiko- og beskyttende faktorer som det motsatte av hverandre (Nordahl, et. al., 2005, s. 82). En beskyttende faktor er et forhold som samspiller med risikofaktorene og som videre vil kunne redusere den negative innflytelsen på barnets atferd (Nordahl, et. al., 2005, s. 82). Dersom et risikoutsatt barn tilpasser seg barnehagen positivt samt at barnehagen klarer å gi barnet det det har behov for, kan barnehagen fungere som en beskyttelsesfaktor og sikre en positiv utvikling hos barnet (Drugli, 2008, s. 22). Hvis derimot barnet ikke klarer å tilpasse seg barnehagen eller at barnehagen ikke klarer å gi barnet det det har behov for, kan dette føre til en forsterket negativ utvikling hos barnet (Drugli, 2008, s. 22).

3.4.2 Det resiliente adoptivbarnet

Resiliens vil si barn som har god psykososial fungering, på tross av opplevelser av risiko, og handler om normal fungering under unormale forhold (Borge, 2010, s. 11). Resiliente barn kan forklares med uttrykket «barn-som-viser-bedre-enn-forventet-utvikling» (Borge, 2010, s. 11). Det viser seg at mer enn halvparten av alle barn som blir utsatt for risiko, ikke utvikler alvorlige psykiske problemer (Borge, 2010, s. 11). Blant internasjonalt adopterte barn, er det mange av som er født under dårlige vilkår eller som havner på barnehjem. Mange av barna som har levd under slike dårlige vilkår, vil ikke overleve denne vanskelige tiden (Dalen, 2013). Dalen (2013) mener at de barna som overlever denne tiden og som senere blir adoptert, må ha hatt en bestemt styrke og noen beskyttende egenskaper. De kan av den grunn bli betegnet som motstandsdyktige og resiliente (Borge, referert i Dalen, 2013). Borge (2010, s. 86) understreker allikevel at barnets adopsjonsalder og stimulanser i den nye familien er med på å bestemme hvor godt barnet vil fungere. Barna i denne undersøkelsen er alle adoptivbarn som derfor har hatt en litt vanskelig start på livet, som de alle har overlevd. Vi kan med dette si at adoptivbarn er resiliente (Dalen, 2013).

3.5 Barnehagen

Barnehagen har i dagens samfunn en viktig pedagogisk og omsorgsmessig funksjon (Rye, 2002, s. 182). Mange barn tilbringer mesteparten av sin våkne tid i barnehagen (Rye, 2002, s. 183). I 2015 gikk ca. 80 % av barn mellom 1-2 år og ca. 97 % av barn mellom 3-5 år i barnehage (Statistisk Sentralbyrå [SSB], 2016). Det var i alt 283 608 barn som gikk i norske barnehager dette året, noe som tilsvarer ca. 90 % av alle barn i alderen 1-5 år (SSB, 2016). Voksenkontakten som barna har med personalet i barnehagen har derfor en stor betydning for deres tidlige erfaringer og læring, som igjen er med på å forme deres utvikling (Rye, 2002, s. 183).

3.5.1 Barnehagens samfunnsmandat

Gjennom barnehageloven (2013) og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) er barnehagens samfunnsmandat beskrevet. Alle barnehager skal bygge sin virksomhet på rammeplanens verdigrunnlag og lover beskrevet i barnehageloven (KD, 2011, s. 4, Barnehageloven, 2013, s. 18). Barnehagens samfunnsmandat legger vekt på at barnehagen skal, i samarbeid og forståelse med barnas hjem, ivareta barnas behov for omsorg og lek, samt at de skal fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling (Barnehageloven, 2013, s. 1). Verdier som respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet skal ligge til grunn for barnehagens virksomhet (KD, 2011, s. 7). Barna i barnehagen skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang, samt at de skal lære å ta vare på seg selv og andre (KD, 2011, s. 7). Barna skal møtes med tillitt, respekt og anerkjennelse, samt at barna skal ha rett til medvirkning som er tilpasser hvert enkelt barns alder og forutsetninger (Barnehageloven, 2013, s. 1). Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, samt at barnehagen skal være et utfordrende og trykt sted (KD, 2011, s. 7).

3.5.2 Barnehagen og adoptivbarn

Adoptivbarn har allerede gjennomgått store omveltninger i livet når det kommer til Norge. De har mistet kontakten med sine biologiske foreldre og andre omsorgspersoner som de har fått gjennom tiden de har tilbragt i barnehjem eller fosterhjem (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 3). Felles for alle adoptivbarn er at de har opplevd flere separasjoner, samt at de har fått en ny familie i en ny kultur (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 3). Når adoptivbarnet skal begynne i

barnehagen står barnet igjen ovenfor en ny omveltning i livet. Nå vil barnet og foreldrene gå en tid i møte hvor kontakten de har opparbeidet seg vil få et brudd, noe som kan være veldig smertefullt for både barnet og foreldrene (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 5). Slike brudd som et adoptivbarn har opplevd før selve adopsjonen kan føre til at barnet har vanskeligheter med å utvikle tillitt til sine omgivelser. Dette er noe som igjen kan resultere i at adoptivbarn ikke er like modent som andre jevnaldrende for å begynne i barnehagen (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 6). Barn med en trygg tilknytning vil ha lettere for å tilpasse seg en ny situasjon som barnehagen vil være (Martinsen & Nærland, 2009, s. 17).

Om et adoptivbarn skal eller om når det skal begynne i barnehagen er avhengig av det enkelte barn og en vurdering som foreldrene bør gjøre i samarbeid med fagfolk som kjenner barnet (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 5). Hvor lenge barnet har vært i sin nye familie, hvor modent barnet er samt barnets trygghetsfølelse er viktige faktorer som spiller inn i en slik avgjørelse (Carli & Dalen, 1997). At barnet har fått tid til å bygge opp en trygg arena i sin nye familie er helt essensielt for barnet før det overlates til en ny arena med nye omsorgspersoner, slik som en barnehage (Carli & Dalen, 1997).

De aller fleste barn trives i barnehagen og har det fint sammen med de andre barna (Martinsen & Nærland, 2009, s. 122), men adoptivbarn trenger, i enda større grad enn andre barn, god tid til å bli kjent i nye situasjoner, slik som oppstart i barnehage (Carli & Dalen, 1997). En del adoptivforeldre ønsker barnehage for sine barn for å gi en økt mulighet for det sosiale- og språklige samspillet, mens andre ønsker barna i barnehagen for ikke å binde barnet for sterkt til seg selv slik at det blir avhengig av dem (Carli & Dalen, 1997). Så når et adoptivbarn skal begynne i barnehagen er en god dialog og samarbeid mellom barnehagen og foreldrene utrolig viktig, for at barnet skal få en så god start i barnehagen som mulig (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 9).

3.5.3 Samspill, vennskap og lek i barnehagen

Samspill med andre er essensielt for barns videre utvikling (KD, 2011, s. 21). I barnehagen er fellesskap en viktig ressurs som læringsarena for barn og det er barnehagens oppgave å legge til rette for at barna kan danne vennskap (KD, 2011, s. 21). Det er i hovedsak samvær med andre barn som gjør at barn liker å gå i barnehagen (Martinsen & Nærland, 2009, s. 22), og samvær både med voksne og andre barn er viktig i barnehagen (Martinsen & Nærland, 2009, s. 27). I samhandling med andre legges et grunnlag for læring og sosial kompetanse (KD,

2011, s. 32). Barns viktigste arena for sosial utfoldelse er vennskap (Ogden, 2015, s. 234). Det er gjennom vennskap at barn lærer grunnleggende sosiale ferdigheter, og barnehagen bør følge med og legge til rette for vennskap og lek i barnehagens virksomhet (Ogden, 2015, s. 234). I tillegg synes forskere på barns lek å være enige om at rolleleken øker barns sosiale kompetanse (Lamer, 2014, s. 13), og det er nettopp lek som utgjør mye av samspillet mellom barn i barnehagen (Martinsen & Nærland, 2009, s. 28).

Grunnlaget for selve tilegnelsen av sosial kompetanse legges til den tidlige barnehagealderen (Lamer, 2014, s. 3). Barnehagen kan være et rikt barnemiljø, med mange muligheter for lek og vennskap som er med på å skape sosialiseringserfaringer og praktiseringer av sosiale ferdigheter (Lamer, 2014, s. 3). I barnehagen blir barn medlem av en gruppe med jevnaldrende barn, og disse gruppene har mange funksjoner (Martinsen & Nærland, 2009, s. 25). Dette er funksjoner som blant annet bidrar til utvikling av sosial identitet, et felles normsystem og sosiale ferdigheter (Martinsen & Nærland, 2009, s. 25).

Sosial utvikling hos barn handler om hvordan man utvikler ulike strategier for å komme i kontakt med andre mennesker og for å opprettholde denne kontakten (Holmberg, 1997, s. 28). Det handler om barnas samspill med omgivelsene, samt hvordan de utvikler evner til å komme i kontakt med omverdenen (Holmberg, 1997, s. 28). Det å utvikle sosial kompetanse er av stor betydning for barns læring, slik at de kan fungere sammen med andre og for sin egen selvfølelse (Holmberg, 1997, s. 29). Det er når barnet er ca 2 ½ år gammelt at en stor økning i sosial aktivitet skjer (Martinsen & Nærland, 2009, s. 39), og det er ofte barnehagen som har mest hovedvekt på arbeidet med den sosiale utviklingen og læring av sosial kompetanse hos barn (Holmberg, 1997, s. 29).

For at de utfordrende barna skal få utviklet sin kompetanse, er det gjennom positivt samvær med andre at dette skjer (Barsøe, 2010, s. 39). Voksne kan ikke lære barn alt når det gjelder sosial kompetanse, det kan barn kun få tilgang til ved å være sammen med andre barn i barnehagen, men det er gjennom et godt samvær med voksne at barnet har det nødvendige utgangspunktet for å utvikle vennskap med jevnaldrende (Barsøe, 2010, s. 39).

Førskolelærerens kunnskap om hva barn trenger av sosial kompetanse, samt hvordan den utvikles er derfor meget viktig (Barsøe, 2010, s. 39).

3.5.4 Førskolelærernes rolle og kompetanse

Barnehageloven (2013, s. 6) fastsetter at pedagogisk leder må ha utdanning som førskolelærer, enten gjennom førskolelærerutdanningen eller annen treårig pedagogisk utdanning på høgskolenivå med videreutdanning i barnehagepedagogikk. De voksne i barnehagen har en viktig rolle i mange barns liv. Når barna er i barnehagen er det slik at førskolelæreren får mange av de samme rollene og oppgavene som i hjemmet er foreldrenes (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). Dette er oppgaver som blant annet ansvar for stell av barnet, gi barnet trøst og omsorg, samtidig som de skal være pedagoger for barnet (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). Dette er oppgaver som de fleste førskolelærere får til på en god måte, og de aller fleste barn i barnehagen stoler på, liker og er trygge på sine førskolelærere (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). Det er allikevel veldig sjelden at førskolelæreren blir barnas tilknytningspersoner, slik som foreldre er, men en førskolelærer tar allikevel over noen av funksjonene som en tilknytningsperson har. Dette viser seg blant annet gjennom førskolelærerens evner til å oppmuntre barna til å leke og utforske og ved å være en trygg base for barna som de kan vende seg mot når de trenger trøst og omsorg (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20).

Førskolelærere er rollemodeller for barna i barnehagen (KD, 2011, s. 35). Det er gjennom deres egen væremåte at de kan være med å bidra til barns læring av sosial kompetanse (KD, 2011, s. 35). Voksen-barn relasjonen i barnehagen har en sentral rolle for å påvirke barns positive utvikling (Ogden, 2015, s. 65). Det er gjennom anerkjennende og støttende relasjoner mellom førskolelæreren og barnet at et grunnlag for utvikling av sosial kompetanse skapes (KD, 2011, s. 35). Dersom de ikke er i stand til å etablere et godt samspill mellom voksen-barn og barn-barn, vil mye av aktiviteten som foregår i barnehagen ha liten betydning for barnas utvikling. (Rye, 2002, s. 183).

For å fremme den sosiale kompetansen hos barna i barnehagen stilles det krav til førskolelæreren om å være en aktiv samtalepartner med barna, samtidig som de må kunne se ting i barnas perspektiv (Broström, 2000, s. 21). En avgjørende betydning for å kunne legge best mulig til rette for barna i barnehagen er at personalet vet hva som er god sosial kompetanse (Barsøe, 2010, s. 26). Fire egenskaper ved førskolelærere synes å være med på å øke barns sosiale kompetanse og trivsel i barnehagen (Ogden, 2015, s. 65). Dette er når førskolelæreren; 1) støtter barnas selvtillit og måter å kommunisere på, 2) støtter barna i å lytte, samarbeide, ta ansvar for egne handlinger, samt i å unngå å såre eller skade andre, 3) Gir

barna redskaper slik at de kan løse konflikter på egenhånd og 4) har fokus på arbeidet med det sosiale området i barnehagen (Ogden, 2015, s. 65).

4 Metode

I dette kapitlet redegjøres det for hva undersøkelsen handler om samt forskningsdesign. Tilnærmingen og metoden som er anvendt vil så bli gjort rede for, etterfulgt av selve gjennomføringen av undersøkelsen. Videre vil validiteten og reliabiliteten bli diskutert, før det til slutt vil bli gjort rede for begrensninger og etiske hensyn knyttet til undersøkelsen.

4.1 Om undersøkelsen og forskningsdesign

Denne undersøkelsen tar i bruk data som er samlet inn fra førskolelærere, og som omhandler internasjonalt adopterte barns utvikling ved 3 og 4 års alder. Det er gjennom forskningsprosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling» jeg har hentet disse dataene, som er en longitudinell studie, hvor Monica Dalen er prosjektleder. Adoptivbarnas adopsjonsalder, utfordrende atferd og sosial kompetanse er områdene denne undersøkelsen tar for seg. Det undersøkes om adopsjonsalder har en sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse, hvordan barna skårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse og om det er en utvikling av utfordrende atferd og sosial kompetanse fra alderen 3 til 4 år, samt om sosial kompetanse har en sammenheng med utfordrende atferd.

Undersøkelsen baserer seg på et ikke-eksperimentelt forskningsdesign. Et ikke-eksperimentelt forskningsdesign har til hensikt å studere fenomener slik de er, uten noen form for inngripen eller manipulasjon fra forskeren (Kleven, 2002b, s.265). Ved et slikt design gis det prinsipielt ingen muligheter for å trekke sikre konklusjoner om kausalitet. Ved å vise at mulige alternative tolkninger er av liten sannsynlighet, kan man derimot styrke tilliten til årsaks-tolkningen (Kleven, 2002b, s. 271). Kausalitet handler om årsakssammenhenger, det omhandler dynamiske forhold der en eller flere faktorer skaper endringer i en eller flere andre faktorer (Kvernbekk, 2002, s. 56). Å trekke slutninger om kausalitet vil være aktuelt ved undersøkelser om sammenhenger. I denne undersøkelsen vil dette være gjeldende for om adopsjonsalder har betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt om det er en sammenheng mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse hos adoptivbarna. Når det undersøkes om det er en utvikling av adoptivbarnas atferd og kompetanse vil det være vanskelig å trekke konklusjoner om kausalitet. Blant annet på grunn av at det finnes flere variabler som kan ha påvirkning på barnas utvikling som denne undersøkelsen ikke har noen informasjon om.

4.2 Kvantitativ survey undersøkelse

Denne undersøkelse har en kvantitativ tilnærming med survey som metode. Kvantitativ tilnærming går ut på å skaffe seg sammenlignbare opplysninger om et større antall enheter, men at det samles inn færre opplysninger om hver enhet (Hellevik, 1995, s. 63-64) Disse opplysningene uttrykkes videre i form av tall hvor det videre blir gjennomført en statistisk analyse av mønsteret i tallmaterialet (Hellevik, 1995, s. 64). Dette til forskjell fra en kvalitativ undersøkelse som gjerne opererer med få enheter med mange opplysninger om hver enhet (Hellevik, 1995, s. 64).

Gjennom survey samler man inn datamateriale på en strukturert eller systematisk måte for at man videre kan gjennomføre sammenligninger (de Vaus, 2014, s. 4-5). Innen survey er spørreskjema den mest brukte måten å samle inn data på (de Vaus, 2014, s. 93), men både intervjuer og observasjoner blir også benyttet (de Vaus, 2014, s. 4). Det er spørreskjemaer som har blitt benyttet for denne undersøkelsen for å samle inn den nødvendige informasjonen. Dette datamaterialet har videre blitt benyttet for å sammenligne ulike variabler og for å vurdere utviklingen av adoptivbarns atferd og kompetanse.

4.3 Utvalget

Det er forskningsgruppen for forskningsprosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling» som har stått for datainnsamlingen for denne undersøkelsen. Forskningsgruppen sendte tilsammen ut 178 henvendelser til aktuelle familier via Bufdir. 119 adopsjonsfamilier sa seg villige til å delta, noe som gir en svarprosent på 67. Disse 119 adoptivfamiliene har blitt fulgt opp av forskningsprosjektet fra de kom til Norge (i 2007, 2008 og noen i 2009) og frem til tredje klasse. Adoptivbarna i utvalget på 119 er fra landene; Kina (35%), Sør-Korea (19%), Sør-Afrika (14%), Colombia (12%), Etiopia (11%), Filippinene (5%), India (2%), Thailand (1%) og Peru (1%). Det er en relativt lik fordeling mellom gutter (48 %) og jenter (52%) i utvalget, og tilsvarende med fordelingen mellom barna adoptert før fylte 12 måneder (61%) og 12 måneder og oppover (39%). Sammenlignet med oversikter fra Statistisk sentralbyrå (SSB) over internasjonalt adopterte barn i perioden 2007 – 2008 er det der en relativt lik fordeling på kjønn og opprinnelsesland som ved det endelige utvalget på 119 adoptivbarn som inngår i dette prosjektet (Dalen, 2013). Av samtlige adoptivbarn i det endelige utvalget er alle adoptert før fylte 2 år, og halvparten av barna var rundt 12 måneder

da de ble adoptert (Dalen, 2013). At barna var adoptert før fylte 2 år var et kriterium for dette prosjektet (Dalen, 2013). Adopsjonsalder i utvalget er derfor ikke sammenlignbart med det totale antallet adopterte barn i samme periode tatt fra oversikten fra SSB (Dalen, 2013).

Det ble også gjennomført vurderinger gjort av førskolelærere om adoptivbarna ved bruk av spørreskjemaer ved 3 og 4 års alder. Antallet adoptivbarn som har blitt vurdert av førskolelærerne er noe mindre enn antallet som er blitt vurdert av foreldrene. Av foreldreutvalget på 119 er det 112 adoptivbarn som er blitt vurdert av førskolelærerne. Ut fra antall henvendelser som ble sendt ut til adoptivfamiliene som var på 178, gir førskolelærerutvalget på 112 en svarprosent på 63. Selv om dette er et noe mindre utvalg vil vi allikevel kunne anta at det er representativt for denne gruppen. En oversikt over adoptivbarnas fordeling på kjønn, adopsjonsalder og opprinnelsesland ved utvalget på 112 er presentert i tabell 1.

Tabell 1: Adoptivbarnas fordeling på kjønn, adopsjonsalder og opprinnelsesland. N = 112.

Kjønn	%	Alder	%	Opprinnelsesland	%
Jente	50,9	< 12 mnd.	58,9	Kina	30,4
Gutt	49,1	≥ 12 mnd.	41,1	Sør-Korea	19,6
				Sør-Afrika	14,3
				Colombia	13,4
				Etiopia	11,6
				Filippinene	3,6
				India	0,9
				Thailand	6,3
				Peru	0,0

Sammenligner man det opprinnelige utvalget på 119 med utvalget på 112 i tabell 1, er det en nogen lunde lik fordeling på kjønn og adopsjonsalder. I forhold til opprinnelsesland er fordelingen også nogen lunde lik i utvalget på 112 i forhold til det opprinnelige utvalget, bortsett fra at Peru ikke lenger er representert i utvalget på 112. Denne undersøkelsen skal benytte seg av skalaer innenfor områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse. Her vil antallet variere noe gjennom de ulike analyse, da noen av førskolelærerne ikke har svart på

alle spørsmålene angående barnet. Ved noen analyser vil antallet være helt nede i 48, mens på det høyeste vil antallet være på 82.

4.4 Skalaer

En skala er et sammensatt mål på et begrep som gjennom informasjon av flere enkelt-spørsmål eller indikatorer har blitt konstruert (de Vaus, 2014, s. 179). Disse enkelt-spørsmålene eller indikatorenes skårer blir lagt sammen og utgjør så en totalskåre.

Totalskåren vil da indikere en persons posisjon innenfor det området som enkelt-spørsmålene eller indikatorene er ment å berøre (de Vaus, 2014, s. 181). Det er flere fordeler ved å benytte seg av skalaer fremfor enkelt-spørsmål eller indikatorer. Gjennom bruk av flere indikatorer kan man måle et mer kompleks begrep og målingene blir mer valide og reliable. Det gir også en mulighet for en økt presisjon ved sammenligning av personene, samt at analysearbeidet forenkles betraktelig ved at vi får en stor totalskåre istedenfor mange små til å sammenligne med (de Vaus, 2014, s. 179-180).

Problemstillingene for undersøkelsen er «*Hvordan fungerer internasjonalt adopterte barn på områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder?*», «*I hvilken grad er det sammenheng mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn målt ved 3 og 4 års alder?*» og «*I hvilken grad er det en sammenheng mellom adoptivbarnas sosiale kompetanse og utfordrende atferd?*»

Utgangspunktet for undersøkelsen er derfor å finne mål på begrepene «utfordrende atferd» og «sosial kompetanse». Denne undersøkelsen tar i bruk etablerte skalaer på områdene sosial kompetanse og utfordrende atferd. Det er Kari Lamer som har utarbeidet skalaen for sosial kompetanse. Denne skalaen inneholder 6 delskalaer som er; selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning (Lamer, 1997, s. 95). Som nevnt tidligere bygger områdene selvhevdelse, selvkontroll og empati mye på Gresham & Elliots utarbeidede skalaer (Lamer, 1997, s. 50-51). Innenfor utfordrende atferd har det blitt benyttet en Item pool som er utarbeidet av prosjektledelsen selv. Denne skalaen inneholder 2 delskalaer som er; fysisk utfordrende atferd og ikke-fysisk utfordrende atferd.

4.4.1 Utfordrende atferd

Spørreskjemaene som førskolelærerne har besvart tar for seg blant annet temaet utfordrende atferd. Spørsmålene om utfordrende atferd utgjør to delskalaer; en for fysisk- og en for ikke-fysisk utfordrende atferd. I skalaen utfordrende atferd ved 3 år er det 5 spørsmål som inngår i delskalaen fysisk utfordrende atferd (slår andre barn, dytter noen for å få viljen sin, lugger noen, klyper noen og kaster ting på andre) og 6 spørsmål som inngår i ikke-fysisk utfordrende atferd (er veldig høyrøstet; roper og skriker, maser, ødelegger leker eller ting i barnehagen, gjør ting for å irritere eller ergre andre, er trassig når han/hun blir bedt om å gjøre noe og vil ikke følge regler i barnehagen). Ved 4 år er det 6 spørsmål som inngår i delskalaen fysisk utfordrende atferd (dytter noen for å få viljen sin, lugger noen, klyper noen, kaster ting på andre, sparker noen og biter noen) og 3 spørsmål som inngår i ikke-fysisk utfordrende atferd (ødelegger leker eller ting i barnehagen, vil ikke følge regler i barnehagen og andre barn vil ikke leke med ham/henne). Her blir førskolelæreren spurt «hvor ofte gjør barnet dette?» og svaralternativene på disse spørsmålene er; Aldri/ikke i det siste året (1), En enkelt gang (2), 1-3 ganger i måneden (3), En gang i uken (4), 2-3 ganger i uken (5), 1-2 ganger per dag (6) og 3 ganger per dag (eller oftere) (7).

4.4.2 Sosial kompetanse

Skalaen som er benyttet innen sosial kompetanse består av 6 delskalaer som er; selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning. Det er 31 spørsmål som inngår i disse 6 delskalaene både ved 3 og 4 år. Innenfor områdene selvhevdelse og selvkontroll inngår det 6 spørsmål i spørreskjemaet, det inngår 5 spørsmål innenfor empati, lek og prososial atferd, samt 4 spørsmål innenfor tilpasning. Her blir førskolelærerne bedt om å vurdere «hvor ofte» barnet viser bestemte sosiale ferdigheter i løpet av de siste par månedene. Svaralternativene på disse spørsmålene er; svært sjelden (1), sjelden (2), av og til (3), ofte (4) og svært ofte (5).

Spørsmålene som inngår i selvhevdelse er; «tar initiativ til kontakt», «tar ordet når flere er samlet», «møter nye mennesker med åpenhet, tar øyekontakt», «reagerer kritisk på regler som oppleves som urettferdige», «kan stå imot gruppepress» og «sier tydelig ifra når han/hun synes noe er urettferdig».

Spørsmål som inngår i selvkontroll er; «aksepterer at egne ønsker ikke alltid blir oppfylt», «venter på tur i spill og andre aktiviteter», «kan styre sinne sitt i konflikter med de andre

barna», «jenker seg», «inngår kompromisser i konfliktsituasjoner» og «kan styre sinne sitt i konflikter med voksne».

Spørsmål som inngår i empati er; «viser at han/hun ser at andre er glade», «viser at han/hun ser at andre er lei seg», «viser at han/hun ser at andre er sinte», «viser at han/hun ser at andre er redde» og «gjenkjenner, og kan sette ord på, andres følelser».

Spørsmål som inngår i lek er; «har lyst til å delta i lek eller andre gruppeaktiviteter», «tar selv initiativ til å bli med på andre barns lek eller aktiviteter», «tar initiativ til lek», «involverer seg fullt og helt i sosial rollelek» og «får lett venner».

Spørsmål som inngår i prososial atferd er; «hjelper de andre barna uten å bli bedt om det», «hjelper deg uten å bli bedt om det», «støtter og oppmuntrer de andre barna», «hjelper andre barn i konfliktsituasjoner» og «sier noe hyggelig, gir komplimenter, til de andre barna».

Spørsmål som inngår i tilpasning er; «gjør det du ber hun/han om», «fullfører oppgaver som det blir satt til», «gjør de oppgavene hun/han får innen avsatt tid» og «rydder opp etter seg når leken/aktiviteten avsluttes».

4.5 Dataanalyser som er brukt i undersøkelsen

For denne undersøkelsen er det blitt benyttet både deskriptiv og analytisk statistikk ved bearbeidelsene og analysene av datamaterialet. Deskriptiv statistikk er de analysene som oppsummerer mønstre i svarene som er kommet frem gjennom undersøkelsen, mens analytisk statistikk blir tatt i bruk for å undersøke om og i hvilken grad resultatene for utvalget er gjeldende for populasjonen (de Vaus, 2014, s. 207). Alt analysearbeidet som er blitt utført har foregått i dataprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

For å finne ut av hvordan adoptivbarna skårer innen områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse er det deskriptiv statistikk som er blitt tatt i bruk. Fordelingen på hvordan adoptivbarna skårer innen disse områdene har blitt fordelt i tre grupper: «lav», «middels» og «høy». For lav utfordrende atferd har jeg valgt å sette en grense på gjennomsnittsverdi 3 eller lavere og for høy utfordrende atferd har jeg satt en grense på gjennomsnittsverdi 5 og oppover. Ved 3 år består fysisk utfordrende atferd av 5 spørsmål og ikke-fysisk utfordrende atferd av 6 spørsmål, mens ved 4 år består fysisk utfordrende atferd av 6 spørsmål og ikke-fysisk utfordrende atferd av 3 spørsmål (se kapittel 4.4.1). Resultatene som har en

gjennomsnittsskåre på 3 multiplisert med antall spørsmål, eller lavere, tolkes som lav grad av utfordrende atferd. Gjennomsnittsskåre på 5 multiplisert med antall spørsmål, eller høyere, tolkes som høy grad av utfordrende atferd (Se vedlegg 5).

Lav sosial kompetanse har blitt satt ved en gjennomsnittsverdi 2, eller lavere, og for høy sosial kompetanse er grensen satt på gjennomsnittsverdi 4, eller høyere. Hver delskala innenfor sosial kompetanse består av ulikt antall spørsmål. Disse spørsmålene har til hensikt å forklare den aktuelle kompetansen. Selvhevdelse og selvkontroll består av 6 spørsmål, empati, lek og prososial atferd består av 5 spørsmål, mens tilpasning består av 4 spørsmål (se kapittel 4.4.2). Resultater som har en gjennomsnittsskåre på 2 multiplisert med antall spørsmål, eller lavere, vil i denne undersøkelsen tolkes som lav kompetanse. Gjennomsnittsskåre på 4 multiplisert med antall spørsmål, eller høyere, vil tolkes som høy kompetanse (Se vedlegg 6). Det er oppgitt prosentandelen for å vise hvor mange som skårer innen de forskjellige gruppene både innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse.

Ved utfordrende atferd er det forskjellig antall spørsmål i spørreskjemaene ved 3 og 4 år. Siden det har vært ulikt antall spørsmål i skalaene på de ulike måletidspunktene, blir ikke skalaene på de ulike måletidspunktene sammenlignbare. Derfor har summene for de ulike skalaene blitt delt på antall spørsmål for å få sammenlignbare data. Dette har blitt gjort ved Paired-samples t-test, hvor det undersøkes om det er forskjeller mellom måletidspunktene 3 og 4 år innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse. Ved de resterende analysene er ikke denne utregningen blitt benyttet.

Independent-samples t-test er blitt benyttet for å undersøke hvorvidt adopsjonsalder er av betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse. Her sammenlignes to grupper med adoptivbarn (Gruppe 1: Barn adoptert før fylte 12 måneder, Gruppe 2: Barn adoptert fra 12 måneder og oppover). Disse gruppene sammenlignes innenfor området utfordrende atferd og sosial kompetanse. Denne testen benyttes for å undersøke om det er signifikante forskjeller mellom gjennomsnittsskårene for disse to gruppene (Pallant, 2013, s. 248). Mean, standardavvik, antall og t-verdi er derfor presentert. En bivariate korrelasjonsanalyse er også blitt benyttet for å undersøke dette.

Paired-samples t-test er blitt benyttet for å undersøke forskjeller innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse mellom måletidspunktene ved 3 og 4 år. Her gjengis også mean, standardavvik, antall og t-verdi. Paired-samples t-test brukes når man har samlet inn

informasjon om en gruppe, ved to forskjellige tidspunkter (Pallant, 2013, s. 252). En slik test vil kunne fortelle oss om hvorvidt det er signifikante forskjeller i gjennomsnittsskårene ved to forskjellige måletidspunkter (Pallant, 2013, s. 253).

Bivariate korrelasjonsanalyse med pearson`s r er blitt anvendt for å se på sammenhengene mellom områdene innenfor sosial kompetanse, og for å se på sammenhengene mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse. For å måle styrken på sammenhengen er det Cohen sine retningslinjer som denne undersøkelsen tar i bruk. Styrken måles med verdiene fra -1 til 1, hvor en korrelasjon på 0 vil si at det ikke er noen sammenheng, en verdi på 1 indikerer en perfekt positiv korrelasjon og en verdi på -1 indikerer en perfekt negativ korrelasjon (Pallant, 2013, s. 139). Ved at sammenhengene er positive vil si at de barna som har blitt ansett for å ha høye skårer på den ene variabelen vil også bli ansett for å ha høye skårer på den andre variabelen, eller motsatt (Pallant, 2013, s. 136). Ved at sammenhengene er negative vil ikke si at de er noe mindre signifikante enn om sammenhengene hadde vært positive. At sammenhengene er negative vil si at de adoptivbarna som blir ansett å ha en høy skåre på den ene variabelen, vil bli ansett å ha en lav skåre på den andre variabelen, eller motsatt (Pallant, 2013, s. 136). Ifølge Heimann (1992, s. 187) indikerer verdiene -1 og 1 en perfekt sammenheng. En korrelasjon på -1 eller 1 er nesten umulig å oppnå. En korrelasjon rundt -.50 eller .50 er ansett å være ganske respektabelt, mens en korrelasjon over -.50 eller .50 er ganske imponerende (Heimann, 1992, s. 187).

4.6 Validitet

Validitet betyr gyldighet og spørsmålet om validitet må derfor ses i sammenheng med hva måleresultatene skal brukes til (Kleven, 2002a, s. 172). Validiteten skal ikke knyttes til selve måleinstrumentet, men til tolkningen av resultatene av målingen (Kleven, 2002a, s. 173). For denne undersøkelsen handler dette om skalaene måler det de er ment å måle. Cook og Campbell (1979, s. 37-39) beskriver fire typer validitet som inngår i deres velkjente validitetssystem. Dette er statistisk validitet, indre validitet, begrepsvaliditet og ytre validitet. Validitetssystemet er utarbeidet i hovedsak for kausal forskning, men deler av systemet er også relevant for beskrivende undersøkelser (Lund, 2002, s. 109). Indre validitet handler om holdbarheten i kausale slutninger (Lund 2002, s. 105). I ikke-eksperimentelle design er det ikke mulig å trekke sikre konklusjoner om årsaksforhold og gjør vurderingen av indre validitet vanskelig (Kleven, 2002b, s. 271).

4.6.1 Statistisk validitet

At en undersøkelse har god statistisk validitet vil si at det kan trekkes en holdbar slutning om at sammenhengen mellom uavhengig og avhengig variabel er statistisk signifikant og rimelig sterk (Lund, 2002, s. 105). God statistisk validitet regnes som en nødvendighet for de andre validitetstypene (Lund, 2002, s. 106). Mangel på statistisk validitet kan enten skyldes målingsfeil eller ved at variabelens størrelse er triviell (Lund, 2002, s. 105). Det finnes to trusler knyttet til det å oppnå god statistisk validitet, som er; brudd på statistiske forutsetninger og lav statistisk styrke (Lund, 2002, s. 110). Det er vanlig at statistiske tester krever visse forutsetninger for at resultatene skal gi mening (Cook & Campbell, 1979, s. 42). Dette kan være forutsetninger om blant annet normalitet og lik varians (Lund, 2002, s. 114). Disse forutsetningene bør være kjente, samt ha blitt testet i forkant av en analyse (Cook & Campbell, 1979, s. 42). Lav statistisk styrke kan oppstå når utvalget er lite og reliabiliteten er lav (Cook & Campbell, 1979, s. 42).

Skalaene for utfordrende atferd og sosial kompetanse har blitt reliabilitetstestet gjennom bruk av Cronbach`s alpha og Item-Total correlation (ITC). Ved å fjerne de ulike indikatorene som har hatt en lav alpha-verdi vil dette kunne være med på å styrke den statistiske validiteten. Dette har, som nevnt tidligere, ikke blitt gjort, da det er disse skalaene som er blitt benyttet ved innsamling av data. Dette kan være med på å svekke den statistiske validiteten for denne undersøkelsen. På den andre siden tar undersøkelsen i bruk godt etablerte skalaer. Størrelsen på utvalget er ved noen av analysene helt nede i 34, som er noe lav. Denne størrelsen kan være en kilde til redusert statistisk validitet i denne undersøkelsen.

4.6.2 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet dreier seg om i hvilken grad de «målene» som brukes i undersøkelsen er representative indikatorer på innholdet i disse begrepene (Kleven, 2002a, s. 142). I tillegg dreier det seg om i hvilken grad «målene» er preget av andre begreper som ikke er relevante i den sammenhengen begrepet brukes i (Kleven, 2002a, s. 142). Begrepsvaliditet handler altså om i hvilken grad det er samsvar mellom begrepet slik det er definert teoretisk og begrepet slik vi lykkes med å operasjonalisere det gjennom de indikatorene som benyttes (Kleven, 2002a, s. 172). Det er to trusler som retter seg inn mot begrepsvaliditeten som er; tilfeldige målingsfeil og systematiske målingsfeil (Kleven, 2002a, s. 151). Tilfeldige målingsfeil dreier seg om feil som oppfører seg tilfeldig, som for eksempel dagsformen til informanten. Disse

feilene har en tendens til å jevne seg ut i det lange løp (Kleven, 2002a, s. 151). Systematiske målingsfeil derimot har ikke den tendensen at de jevner seg ut i det lange løp, som vil være feil som leder til skjevhet i målingene. Dette kan skje ved at indikatorene bare avdekker noen sider ved begrepet eller at forhold som ikke er relevante blander seg inn (Kleven, 2002a, s. 172).

Det er i kapittel 4.4 om skalaer, blitt gitt en redegjørelse for skalaene som ligger til grunn for målingene. Dette er med på å redusere mulige feilkilder som kan være med på å svekke begrepsvaliditeten. Disse skalaene bygger på teoretisk kunnskap som er i overensstemmelse med teorigrunnlaget som er beskrevet i kapittel 4 og 5. Det er blitt benyttet en anerkjent skala innen sosial kompetanse, som er blitt brukt i flere andre studier (Vonheim, 2013, s. 95), samt en godt utarbeidet skala på utfordrende atferd.

4.6.3 Ytre validitet

Ytre validitet dreier seg om sikkerheten i ikke-statistiske generaliseringer *til* eller *over* relevante individer, situasjoner og tider (Lund, 2002, s. 121). Til-generaliseringer gjelder slutninger til bestemte individpopulasjoner, situasjoner eller tider og over-generaliseringer dreier seg om hvor «bredt» det kan generaliseres (Lund, 2002, s. 122). Individhomogenitet og ikke-representativt individutvalg kan utgjøre trusler mot ytre validitet (Lund, 2002, s. 122). Individhomogenitet vil si at individene i en undersøkelse er en relativt ensartet gruppe og kan være for spesiell til at den kan gi noen overføringsverdi til andre individgrupper (Lund, 2002, s. 122). Det er mulig å gardere seg mot en slik trussel ved at man velger ut en heterogen gruppe, men dette vil igjen være med på å svekke statistiske validiteten (Lund, 2002, s. 122). Når man snakker om ikke-representative individutvalg vil dette si at utvalget ikke er representative for populasjonen. Denne trusselen kan man gardere seg mot dersom man foretar et tilfeldig utvalg fra populasjonen (Lund, 2002, s. 122). Ved å benytte seg av teori og resultater fra tidligere forskning kan den ytre validiteten styrkes (Lund, 2002, s. 123).

For denne undersøkelsen er ikke utvalget tilfeldig valgt. Det er blitt satt visse kriterier og deltakerne er blitt kontaktet ut i fra disse kriteriene. Av de 178 familiene som ble kontaktet for dette prosjektet, var det 119 adoptivfamilier som endte opp som deltakende. Det endelige utvalget for denne undersøkelsen er på 112 adoptivbarn som har blitt vurdert av førskolelærerne. Utvalget på 112 viser en nogen lunde lik fordeling på kjønn og adopsjonsalder. Det samme gjelder opprinnelsesland, bortsett fra at Peru ikke lenger er

representert. Dette er forskjeller som imidlertid ikke er av stor betydning. Derfor vil det kunne antas at vi har et representativt utvalg i forhold til denne gruppen og kan gjøre valide slutninger fra undersøkelsen og til den bestemte populasjonen. Å gjøre noen over-generaliseringer er imidlertid noe usikkert. På grunn av kriterier som at adoptivbarna skal være adoptert før fylte 2 år og at land som Øst-Europa, Russland og Brasil ikke er representert (Dalen, 2013) gjør at utvalget ikke fordeler seg helt likt på opprinnelsesland og adopsjonsalder som det totale antallet barn som ble adoptert til Norge i samme periode.

4.6.4 Indre validitet

Indre validitet dreier seg om i hvilken grad sammenhengen som beskrives skyldes kausale relasjoner. Dette vil si at det er de uavhengige variablene som påvirker avhengig variabel, og dette har betydning for hvor god den indre validiteten vil være (Lund, 2002, s. 106). At en undersøkelse har god indre validitet, vil innebære at det kan trekkes en holdbar slutning om at sammenhengen eller tendensen er kausal (Lund, 2002, s. 105).

For denne undersøkelsen er det adopsjonsalders betydning som er sett på som en faktor som kan påvirke adoptivbarns utfordrende atferd og sosiale kompetanse. Resultatene om adoptivbarnas utfordrende atferd og sosiale kompetanse, kan ha hatt mange andre faktorer som har hatt en sammenheng med disse resultatene. Dette er noe denne undersøkelsen ikke sier noe om. Ved å hatt med flere tenkelige uavhengige variabler som kan ha hatt betydning for den avhengige variabelen, kunne dette styrket undersøkelsens indre validitet. Tidsrommet mellom selve adopsjonen og måletidspunktene, opprinnelsesland og kjønn er eksempler på andre faktorer som kan ha hatt innvirkning på adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse. Den samme muligheten for bedring av den indre validiteten, kan også trekkes opp mot analysene hvor sammenhengen mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt hvor sammenhengene mellom delområdene innenfor sosial kompetanse har blitt vurdert.

4.7 Reliabilitet

Reliabilitet er ofte brukt i den sammenheng at det betyr pålitelighet, og står for i hvilken grad undersøkelsens data er uten tilfeldige målingsfeil (Kleven, 2002a, s. 154). Dersom spørsmålene i et spørreskjema er dårlig formulert slik at spørsmålene har en mulighet for å feiltolkes, er dette med på å svekke reliabiliteten (de Vaus, 2014, s. 48). Gjennom bruk av

skalaer, hvor det er flere spørsmål som er med på å måle et begrep eller et konsept istedenfor å bruke enkelt-spørsmål eller indikatorer, er derimot med på å styrke reliabiliteten (de Vaus, 2014, s. 49). Det er vanskelig å si noe om førskolelærerne i denne undersøkelsen har feiltolket noen av spørsmålene, men denne undersøkelsen benytter seg av skalaer som er brukt ved flere andre undersøkelser, noe som er med på å styrke reliabiliteten. Dette er skalaer som har flere spørsmål som er med på å måle hvert begrep eller konsept. Disse skalaene er også reliabilitetstestet gjennom bruk av Cronbach`s alpha (se tabellene 2, 3, 4 og 5). Dette er det mest brukte statistiske målet på indre konsistens, og gir en indikasjon på hvor godt de ulike spørsmålene eller indikatorene innenfor hver skala korrelerer med hverandre (Pallant, 2013, s. 6). Antall respondenter, alpha og Item-Total correlation (ITC) på skalaene innenfor utfordrende atferd ved 3 år er presentert i tabell 2 og tilsvarende ved 4 år i tabell 3.

Tabell 2: Alpha og ITC på førskolelærerskalaen for utfordrende atferd (fysisk- ikke fysisk utfordrende atferd) ved 3 år.

Førskolelærere			
	N	α	ITC variasjon
Fysisk utfordrende atferd	82	.85	.537-.849
Ikke fysisk utfordrende atferd	79	.84	.566-.740

Tabell 3: Alpha og ITC på førskolelærerskalaen for utfordrende atferd (fysisk- og ikke fysisk utfordrende atferd) ved 4 år.

Førskolelærere			
	N	α	ITC variasjon
Fysisk utfordrende atferd	81	.85	.572-.820
Ikke fysisk utfordrende atferd	80	.67	.421-.664

ITC kan variere mellom -1 til 1, og sier noe om hvorvidt itemene hører inn i skalaene (de Vaus, s. 184, 2014). de Vaus (2014, s. 184) har som en regel at dersom ITC er lavere enn 0.3 skal dette itemet vurderes fjernet fra skalaen (Pallant, 2013, s. 104). Innenfor utfordrende atferd både ved 3 og 4 år er det ingen av itemene som er lavere enn 0.3. Alle Itemene beholdes derfor innenfor skalaen. Alpha kan variere fra 0 til 1, og forteller oss hvor reliabel

skalaen er. Er alpha over 0.7 sier man at skalaen er reliabel (de Vaus, 2014, s. 184). Delskalaen ikke-fysisk utfordrende atferd har en alpha på .67, noe som er under grensen på 0.7, men ifølge Pallant (2013, s. 6) er alphaverdien avhengig av antall item i skalaen. Når antall item i en skala er færre enn 10 kan alphaverdiene lett bli lave (Pallant, 2013, s. 6). Delskalaen ikke-fysisk utfordrende atferd som er brukt ved 3 år inneholder kun 6 item. Dette kan være svaret på den lave alphaverdien. Alphaverdien ved ikke-fysisk utfordrende atferd ved 3 år er allikevel ikke ekstremt lav. Det gjøres derfor ingenting med skalaen innenfor utfordrende atferd. En annen grunn for dette er at det er disse skalaene som er benyttet ved innsamling av data og vil av den grunn ikke bli endret på i forbindelse med denne undersøkelsen.

Antall respondenter, alpha og ITC på skalaene innenfor sosial kompetanse ved 3 år er presentert i tabell 4 og tilsvarende ved 4 år i tabell 5.

Tabell 4: Alpha og ITC på førskolelærerne for sosial kompetanse (selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning) ved 3 år.

Førskolelærere			
	N	α	ITC variasjon
Selvhevdelse	72	.67	.184-.570
Selvkontroll	77	.80	.418-.697
Empati	78	.80	.444-.740
Lek	82	.88	.661-.812
Prososial atferd	76	.83	.536-.722
Tilpasning	81	.82	.579-.708

Tabell 5: Alpha og ITC på førskolelærerne for sosial kompetanse (selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning) ved 4 år.

Førskolelærere			
	N	α	ITC variasjon
Selvhevdelse	76	.62	.182-.506
Selvkontroll	78	.86	.568-.721
Empati	80	.87	.657-.748
Lek	79	.90	.742-.810
Prososial atferd	78	.87	.659-.739
Tilpasning	81	.86	.648-.764

Innenfor området sosial kompetanse fremgår det av tabell 4 og 5 at selvhevdelse har item med en lav ITC. Her finnes det Item med en verdi helt nede i .184 ved 3 år og .182 ved 4 år. Det er også selvhevdelse som avviker fra de andre skalaene, med en lav alphaverdi på .67 ved 3 år og .62 ved 4 år. Delskalaen selvhevdelse har bare 6 item som er brukt ved både 3 og 4 år. Av samme grunnlag som ved utfordrende atferd, som at antall item i skalaen er under 10 og at alphaverdien ikke er ekstremt lav, vil ikke denne skalaen endres på. At det er denne skalaen som er benyttet ved innsamling av data, er også en grunn for at skalaen ikke endres på i forhold til denne undersøkelsen.

4.8 Begrensninger

Adoptivbarna som er med i utvalget for denne undersøkelsen er alle adoptert før fylte 2 år. Det er ingen av barna som har noen form for funksjonshemminger og ingen er adoptert fra land i Øst Europa, Russland eller Brasil. Dette er land som anses å ha utfordrende preadopsjonsforhold (Dalen, 2013). Utvalget for denne undersøkelsen ses derfor på som en gruppe mindre utsatte adoptivbarn, som igjen fører til at mine resultater ikke kan generaliseres til alle barn som adopteres til Norge fra utlandet.

På grunn av lang tid mellom adopsjonsalder og måletidspunktene ved 3 og 4 år, vil dette kunne ha betydning for resultatene hvor det undersøkes om adopsjonsalder har betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse. Ved at tiden mellom disse to tidspunktene har en

slik avstand, åpner dette for at andre faktorer kan spille inn på resultatene. Mye kan ha skjedd mellom barnets ankomst til det er 3 og 4 år. Dette er ikke noe denne undersøkelsen kan si noe om.

Adoptivbarna i denne undersøkelsen er alle adoptert før fylte 2 år. Dette gir en liten spredning, og vil kunne være en begrensning i forhold til denne undersøkelsen. Om adopsjonsalder er av betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse, som er et av spørsmålene undersøkelsen tar for seg, vil derfor ikke kunne si noe mer enn om forholdet mellom de barna som er adoptert før fylte 12 måneder og de som er adoptert fra 12 til 24 måneder. Om forholdet mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos de som er adoptert etter fylte 2 år vil være annerledes enn resultatene i denne undersøkelsen er ikke noe denne undersøkelsen kan si noe om.

4.9 Etske hensyn

Forskningsgruppen som har samlet inn dataene har fått godkjenning av norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) for gjennomføring av undersøkelsen. Begge disse godkjennelsene er lagt ved som vedlegg 1 og vedlegg 2. Det har blitt godkjent at studenter tar i bruk datamaterialet i deres masteroppgave. Så når det gjelder innsamling av data har jeg ikke stått ovenfor noen etiske hensyn som jeg har måttet ivareta. Videre når det gjelder håndteringen av disse dataene har jeg derimot stått ovenfor noen etiske hensyn. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet noen forskningsetiske retningslinjer som har vært essensielt for hvilke hensyn jeg har måttet ta i min studie.

Jeg kommer ikke til å behandle noen personopplysninger fra forskningsprosjektet, men hensyn til utsatte grupper vil allikevel være noe jeg må ivareta i min undersøkelse. De som utforskes er internasjonalt adopterte barn, og vil kunne gå under betegnelsen utsatt gruppe. Dette kan være en gruppe barn som ikke ønsker å gjøres til gjenstand for forskning. Dette kan komme av frykt for å fremstå uheldig for resten av samfunnet (NESH, 2006). NESH (2006) peker på viktigheten med å være varsom med å bruke betegnelser eller dele inn i grupper som vil være generaliserende på en urimelig måte, som kan medføre til stigmatisering. På den ene siden er forskning på adopsjon viktig for utviklingen av kunnskap innen dette feltet, samtidig

som det på den andre siden kan virke stigmatiserende for adoptivbarn som gruppe (Vonheim, 2013, s. 11). Den etiske utfordringen ligger her mellom det å ikke ha en problemfokusering og stigmatiserende generalisering, men heller bidra til en økt kunnskap som er nyttig for adoptivfamilier, samfunnet og videre forskning (Vonheim, 2013, s. 11). Noen adopterte har ment at adopsjonsforskning kan føre til en følelse av mindreverd, dårlig selvbilde og stigmatisering, mens andre adoptivbarn igjen har tatt dette mer positivt, i den grad at de har ment at resultatene har gjort det lettere for dem å snakke om utfordringer knyttet til det å være adoptert (Vonheim, 2013, s. 12). Det har vært viktig for meg å være bevisst på dette i formidlingen av forskningsresultatene, da dette vil kunne påvirke adopterte og deres familie.

5 Resultater

I dette kapittelet presenteres resultatene fra undersøkelsen. Først vil adoptivbarnas skårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år bli presentert, etterfulgt av adopsjonsalders sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse. Deretter vil sammenhengen mellom områdene innenfor sosial kompetanse ved 3 og 4 år bli presentert. Videre vil utviklingen av barnas utfordrende atferd og sosiale kompetanse fra 3 til 4 år bli presentert. Til slutt vil sammenhengen mellom adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse målt ved 3 og 4 år bli presentert.

5.1 Utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år

Tabell 6 og 7 viser adoptivbarnas gjennomsnittsskårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse. Her er gjennomsnittsskårene fordelt inn i «lav», «middels» og «høy» grad.

Tabell 6: Adoptivbarnas gjennomsnittsskårer vist i % på utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år

	Lav	Middels	Høy	Total %	N
Utfordrende atferd					
Fys. utf. Atferd	84.1	14.6	1.2	100	82
Ikke fys. utf. Atferd	77.2	19.0	3.8	100	79
Sosial kompetanse					
Selvhevdelse	1.4	81.9	16.7	100	72
Selvkontroll	2.6	74.0	23.4	100	77
Empati	3.8	67.9	28.2	100	78
Lek	1.2	47.6	51.2	100	82
Prososial atferd	15.8	76.3	7.9	100	76
Tilpasning	4.9	70.4	24.7	100	81

Av tabell 6 kommer det frem at de fleste adoptivbarna skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd, både fysisk, og ikke-fysisk. Det er en liten prosentandel som skårer innenfor høy grad av utfordrende atferd. Adoptivbarna har en størst prosentandel som skårer innenfor middels grad av sosial kompetanse, med unntak av lek hvor det er flest som skårer innenfor høy grad. Det er allikevel også en stor andel som skårer innenfor middels grad på delområde lek. Prososial atferd skiller seg litt ut fra resten av delområdene innenfor sosial kompetanse ved at det er 15.8% som har en skåre som inngår i en lav grad, som er noe høyere enn det er ved de andre områdene.

Tabell 7: Adoptivbarnas gjennomsnittsskårer vist i % på utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år

	Lav	Middels	Høy	Total %	N
Utfordrende atferd					
Fys. utf. Atferd	93.8	6.2	0.0	100	81
Ikke fys. utf. Atferd	85.0	12.5	2.5	100	80
Sosial kompetanse					
Selvhevdelse	0.0	72.4	27.6	100	76
Selvkontroll	1.3	57.7	41.0	100	78
Empati	1.3	53.8	45.0	100	80
Lek	2.5	21.5	75.9	100	79
Prososial atferd	6.4	76.9	16.7	100	78
Tilpasning	4.9	54.3	40.7	100	81

Av tabell 7 kommer det frem at de fleste adoptivbarna skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd, både fysisk, og ikke-fysisk. For fysisk utfordrende atferd er det ingen som er innenfor gruppen med høy grad og det er få som skårer innenfor høy grad av ikke-fysisk utfordrende atferd. Adoptivbarna har størst prosentandel som skårer innenfor middels grad av sosial kompetanse, med unntak av lek hvor det er flest som skårer innenfor høy grad.

5.2 Adopsjonsalderens betydning for utfordrende atferd

For å finne ut om adopsjonsalder er av betydning for utfordrende atferd er adoptivbarna delt inn i to grupper, hvor den ene gruppen består av de barna som er adoptert før fylte 12 måneder (58,9%) og den andre gruppen består av de som er adoptert fra 12 måneder og oppover (41,1%). Det er benyttet independent-samples t-test for å sammenligne disse to gruppernes utfordrende atferd. Tabell 8 og 9 viser sammenhengen mellom adopsjonsalder og grad av utfordrende atferd målt ved 3 og 4 år.

Tabell 8: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 3 år.

	< 12 mnd			≥ 12 mnd			t-verdi
	M	SD	N	M	SD	N	
Utfordrende atferd							
Fys. utf. atferd	10.33	5.59	46	9.58	4.93	36	.629
Ikke-fys. utf. Atferd	13.78	7.38	45	14.09	6.55	34	-.194

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Tabell 9: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 4 år.

	< 12 mnd			≥ 12 mnd			t-verdi
	M	SD	N	M	SD	N	
Utfordrende atferd							
Fys. utf. atferd	9.83	5.03	42	8.82	3.52	39	1.043
Ikke-fys. utf. atferd	5.54	3.21	41	5.77	2.88	39	-.341

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Tabellene 8 og 9 viser at det ikke er forskjeller mellom adopsjonsalder før og etter 12 måneder og grad av utfordrende atferd. En korrelasjonsanalyse bekrefter dette.

Tabell 10: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd ved 3 og 4 år.

	Fysisk 3år	Ikke-fysisk 3år	Fysisk 4år	Ikke-fysisk 4år
Adopsjonsalder	-.08	-.04	-.01	.05

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .00$.

5.3 Adopsjonsalders betydning for sosial kompetanse

Den samme inndelingen som er benyttet for å undersøke om adopsjonsalder er av betydning for utfordrende atferd, er også benyttet her. Independent-samples t-test er blitt brukt for å sammenligne disse to grupperes sosiale kompetanse. Tabell 11 viser sammenhengen mellom adopsjonsalder og grad av sosial kompetanse målt ved 3 år, og tilsvarende ved 4 år i tabell 12.

Tabell 11: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 3 år.

	< 12 mnd			≥ 12 mnd			t-verdi
	M	SD	N	M	SD	N	
Sosial kompetanse							
Selvhevdelse	20.22	3.206	41	19.90	4.061	31	.369
Selvkontroll	20.88	3.574	43	20.53	4.024	34	.409
Empati	17.81	2.930	43	18.09	3.721	35	-.361
Lek	19.33	3.905	46	19.39	4.224	36	-.070
Prososial atferd	14.10	3.199	42	14.06	3.892	34	.045
Tilpasning	13.78	2.513	45	13.42	3.210	36	.568

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .00$.

Tabell 12: Sammenhengen mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 4 år.

	< 12 mnd			≥ 12 mnd			t-verdi
	M	SD	N	M	SD	N	
Sosial kompetanse							
Selvhevdelse	21.58	3.485	40	22.17	3.019	36	-.787
Selvkontroll	22.25	3.726	40	22.00	4.094	38	.282
Empati	18.61	3.427	41	19.59	2.908	39	-1.376
Lek	20.73	4.045	40	20.79	4.047	39	-.077
Prososial atferd	16.20	3.716	40	16.05	3.668	38	.176
Tilpasning	14.83	3.185	42	14.33	2.474	39	.785

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Det fremgår ingen signifikant forskjell mellom adopsjonsalder før og etter 12 måneder og grad av sosial kompetansede En korrelasjonsanalyse ved 3 og 4 år bekrefter dette. Disse korrelasjonsmatrisene er presentert i tabell 13 og 14.

Tabell 13: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 3 år (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning)

	SH	SK	E	L	PA	T
Adopsjonsalder	-.055	-.005	-.023	.047	.002	.018

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Tabell 14: Korrelasjoner mellom adopsjonsalder og sosial kompetanse ved 4 år (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning)

	SH	SK	E	L	PA	T
Adopsjonsalder	.076	-.049	.061	-.001	-.080	-.049

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

5.4 Adoptivbarnas utvikling fra 3 år til 4 år

I tabell 15 gjengis mean (M) og standardavvik (SD) knyttet til vurderingene av adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år. Det er benyttet Paired – samples t – test for å undersøke forskjeller mellom måletidspunktene ved 3 og 4 år.

Tabell 15: Adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 år.

	3 År			4 År			t-verdi
	M	SD	N	M	SD	N	
Utfordrende atferd							
Fys. utf. Atferd	1.98	1.03	57	1.5	.63	57	3.843***
Ikke fys. utf. Atferd	2.32	1.16	55	1.83	.96	55	2.580*
Sosial kompetanse							
Selvhevdelse	3.29	.56	48	3.56	.52	48	-3.076**
Selvkontroll	3.42	.67	52	3.74	.62	52	-3.612**
Empati	3.54	.70	53	3.80	.55	53	-3.084**
Lek	3.88	.79	56	4.09	.77	56	-2.140*
Prososial atferd	2.77	.75	52	3.13	.68	52	-4.489***
Tilpasning	3.38	.77	57	3.68	.67	57	-2.902**

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Desto høyere skåre adoptivbarna har, jo oftere forekommer den aktuelle atferden. Det er derfor positivt for barnet å ha lavest mulig skåre innenfor utfordrende atferd og høyest mulig skåre innenfor sosial kompetanse. Av tabell 15 fremgår det signifikante forskjeller mellom måletidspunktene 3 og 4 år på alle variablene. Innenfor området utfordrende atferd har begge variablene blitt lavere ved 4 år enn det var ved 3 år, mens innenfor sosial kompetanse har alle variablene blitt høyere ved 4 år enn det var ved 3 år.

Innenfor alle områdene er det signifikante forskjeller mellom de to måletidspunktene. Innenfor utfordrende atferd er det fysisk utfordrende atferd som har den sterkeste t-verdien (3.843***). Denne forskjellen er signifikant på et .00 nivå. Innenfor sosial kompetanse er det prososial atferd som viser den sterkeste t-verdien (-4.489***). Denne forskjellen er signifikant på et .00 nivå. Det er innenfor prososial atferd at forskjellen mellom de to

måletidspunktene er størst. Området med lavest t-verdi innenfor sosial kompetanse er lek (-2.140*). Denne forskjellen er signifikant på et .05 nivå.

5.5 Sosial kompetanse ved 3 og 4 år

For å finne ut om det er sammenheng mellom områdene innenfor sosial kompetanse er det blitt brukt bivariante korrelasjoner med pearson's r. Tabell 16 viser en korrelasjonsmatrise over skalaene innenfor sosial kompetanse målt ved 3 år.

Tabell 16: Korrelasjoner mellom delområdene innenfor sosial kompetanse ved 3 år.

	2	3	4	5	6
1. Selvhevdelse	.15	.48***	.50***	.48***	.27*
2. Selvkontroll	-	.37**	.32**	.51***	.58***
3. Empati	-	-	.49***	.70***	.41***
4. Lek	-	-	-	.53***	.33**
5. Prososial atferd	-	-	-	-	.45***
6. Tilpasning	-	-	-	-	-

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .00$.

Av tabell 16 fremgår det positive og signifikante korrelasjoner mellom de aller fleste av områdene innenfor sosial kompetanse. Korrelasjonen mellom selvhevdelse og selvkontroll er det eneste unntaket ($r=.15$), som har en lav og ikke signifikant korrelasjon. Det er derimot flere av sammenhengene som ganske respektable. Dette gjelder ved prososial atferd og tilpasning ($r=.45***$), selvhevdelse og empati ($r=.48***$), selvhevdelse og prososial atferd ($r=.48***$), empati og lek ($r=.49***$) og selvhevdelse og lek ($r=.50***$). Mens selvkontroll og prososial atferd ($r=.51***$), lek og prososial atferd ($r=.53***$), selvkontroll og tilpasning ($r=.58***$), empati og prososial atferd ($r=.70***$) viser en imponerende sammenheng.

En korrelasjonsmatrise over områdene innenfor sosial kompetanse målt ved 4 år er presentert i tabell 17.

Tabell 17: Korrelasjoner mellom delområdene innenfor sosial kompetanse ved 4 år.

	2	3	4	5	6
1. Selvhevdelse	.25*	.59***	.67***	.63***	.17
2. Selvkontroll	-	.53***	.43***	.47***	.65***
3. Empati	-	-	.43***	.60***	.43***
4. Lek	-	-	-	.60***	.38**
5. Prososial atferd	-	-	-	-	.29*
6. Tilpasning	-	-	-	-	-

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .00$.

Det fremgår av tabell 17 positive og signifikante korrelasjoner mellom de fleste av områdene innenfor sosial kompetanse, med unntak av korrelasjonen mellom selvhevdelse og tilpasning ($r=.17$). Her er det en lav og ikke – signifikant sammenheng. Korrelasjonene mellom selvhevdelse og empati ($r=.59***$), lek og prososial atferd ($r=.60***$), empati og prososial atferd ($r=.60***$), selvhevdelse og prososial atferd ($r=.63***$), selvkontroll og tilpasning ($r=.65***$) og selvhevdelse og lek ($r=.67***$) er imponerende. Mens korrelasjonene mellom selvkontroll og lek ($r=.43***$), empati og lek ($r=.43***$), empati og tilpasning ($r=.43***$), selvkontroll og prososial atferd ($r=.47***$), og selvkontroll og empati ($r=.53***$), er ganske respektable.

5.6 Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år

For å finne ut om det er en sammenheng mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse er det benyttet bivariante korrelasjoner med pearson`s r. En korrelasjonsmatrise over variablene utfordrende atferd og sosial kompetanse målt ved 3 år er presentert i tabell 18.

Tabell 18. Korrelasjoner mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 år. (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning).

	2	SH	SK	E	L	PA	T
1. Fys. utf. atferd	.59***	.19	-.45***	-.12	-.03	-.07	-.33**
2. Ikke fys. utf. atferd	-	.10	-.47***	-.08	.12	-.15	-.44***

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Det er en positiv og signifikant sammenheng mellom fysisk utfordrende atferd og ikke-fysisk utfordrende atferd. Denne korrelasjonen er også imponerende ($r=.59***$). Fysisk utfordrende atferd korrelerer negativt med variablene innen sosial kompetanse, med unntak av selvhevdelse. Signifikante sammenhenger finnes med variablene selvkontroll ($r=-.45***$) og tilpasning ($r=-.33**$). Ikke-fysisk utfordrende atferd korrelerer også negativt med variablene innen sosial kompetanse, med unntak av selvhevdelse og lek. På lik linje med fysisk utfordrende atferd har ikke-fysisk utfordrende atferd signifikante sammenhenger med selvkontroll ($r=-.47***$) og tilpasning ($r=-.44***$).

5.7 Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år

En korrelasjonsmatrise over variablene utfordrende atferd og sosial kompetanse målt ved 4 år er presentert i tabell 19.

Tabell 19. Korrelasjoner mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år. (SH = selvhevdelse, SK = selvkontroll, E = empati, L = lek, PA = prososial atferd og T = tilpasning).

	2	SH	SK	E	L	PA	T
1. Fys. utf. atferd	.54***	-.21	-.56***	-.43***	-.20	-.20	-.49***
2. Ikke fys. utf. atferd	-	-.02	-.56***	-.32**	-.39**	-.27*	-.55***

* p< .05, ** p< .01, *** p< .00.

Mellom fysisk utfordrende atferd og ikke-fysisk utfordrende atferd er det en positiv og signifikant sammenheng. Denne korrelasjonen er imponerende ($r=.54***$). Det er negative korrelasjoner mellom fysisk utfordrende atferd og variablene innenfor sosial kompetanse.

Signifikante sammenhenger finnes med variablene selvkontroll ($r=-.56^{***}$), empati ($r=-.43^{***}$) og tilpasning ($r=-.49^{***}$). Korrelasjonen mellom fysisk utfordrende atferd og selvkontroll er imponerende, mens med de to andre variablene er korrelasjonen ganske respektabel. Ikke-fysisk utfordrende atferd korrelerer, på lik linje med fysisk utfordrende atferd, negativt med variablene innen sosial kompetanse. Ikke-fysisk utfordrende atferd har signifikante sammenhenger med variablene innenfor sosial kompetanse, med unntak av selvhevdelse ($r=-.02$). Ikke-fysisk utfordrende atferd korrelerer imponerende med både selvkontroll ($r=-.56^{***}$) og tilpasning ($r=-.55^{***}$), samt korrelerer lavt med prososial atferd ($r=-.27^*$).

5.8 Oppsummering av de viktigste resultatene

Resultatene viser at de fleste adoptivbarna skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd både ved 3 og 4 år. Andelen adoptivbarn som skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd er større ved 4 år enn ved 3 år.

For områdene innenfor sosial kompetanse viser resultatene at de fleste adoptivbarna skårer innenfor middels grad av de ulike områdene. Den høyeste prosentandelen innenfor middels grad er ved selvhevdelse, hvor det er 81.9%. Lek er unntaket hvor det er størst prosentandel som skårer innenfor høy grad av kompetanse, med 51.2 %. Ved 4 år er det fortsatt flest som skårer innenfor middels grad, men prosentandelen ved middels og høy grad har økt fra barna er 3 til 4 år. Delområdet lek er fortsatt høyest innenfor høy grad av kompetanse, med 75.9%. Det er ingen som skårer innenfor lav grad av selvhevdelse ved 4 år.

Resultatene viser ikke store forskjeller på de barna som er adopterte før fylte 12 måneder og de som er adoptert fra 12 måneder og oppover sett av independent-samples t-test. Av korrelasjonsanalysen fremgår det ingen signifikante forskjeller mellom barnas adopsjonsalder i forhold til utfordrende atferd og sosial kompetanse. Dette gjelder både ved måletidspunktene 3 og 4 år.

Resultatene fra Paired - samples t – test viser signifikante forskjeller mellom måletidspunktene 3 og 4 år innenfor områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse. Gjennomsnittsskårene innen utfordrende atferd har på begge variablene (fysisk – og ikke – fysisk utfordrende atferd) blitt lavere ved 4 år enn det var ved 3 år, mens innen sosial

kompetanse har gjennomsnittsskårene på alle variablene blitt høyere ved 4 år enn det var ved 3 år.

Resultatene fra de bivarierte korrelasjonene viser at det er positive og signifikante sammenhenger mellom de fleste variablene innenfor sosial kompetanse. Det er kun et unntak ved 3 år og et ved 4 år. Unntakene gjelder for selvhevdelse ved begge måletidspunktene, men er mellom selvhevdelse og selvkontroll ved 3 år og mellom selvhevdelse og tilpasning ved 4 år. Ved utfordrende atferd er det positive og signifikante sammenhenger mellom variablene både ved 3 og 4 år.

De signifikante sammenhengene vi finner mellom sosial kompetanse og utfordrende atferd er alle negative. Det er flere signifikante sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 4 år enn det er ved 3 år. Ved 4 år er det signifikante sammenhenger mellom ikke-fysisk utfordrende atferd og alle variablene innenfor sosial kompetanse, med unntak av selvhevdelse. Mens ved 3 år er det kun signifikante sammenhenger mellom ikke-fysisk utfordrende atferd og variablene selvkontroll og tilpasning. Fysisk utfordrende atferd har signifikante sammenhenger med variablene selvkontroll og tilpasning ved både 3 og 4 år, men har ved 4 år i tillegg signifikante sammenhenger med empati. De signifikante sammenhengene vi finner mellom sosial kompetanse og utfordrende atferd korrelerer sterkere ved 4 år enn ved 3 år.

6 Drøfting av resultatene

I dette kapittelet vil resultatene fra undersøkelsen bli drøftet i lys av teorien som er presentert i kapittel 2 og 3. Drøftingen vil bli delt inn på følgende måte; «Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse», «utfordrende atferd», «sosial kompetanse» og «sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse». Drøftingen vil ta utgangspunkt i følgende problemstillinger: «*Hvordan fungerer internasjonalt adopterte barn på områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder?*», «*I hvilken grad er det sammenheng mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn målt ved 3 og 4 års alder?*» og «*I hvilken grad er det en sammenheng mellom adoptivbarnas sosiale kompetanse og utfordrende atferd?*»

6.1 Adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse

Målet med adopsjon er at barnet skal få en mulighet for en positiv utvikling (Gärtner & Heggland, 2013) og formålet er å gi adoptivbarnet et nytt, godt og trygt hjem (Bufetat, 2016). Gjennomsnittsalderen for barn adoptert til Norge ligger i dag på rundt 1 år (Dalen & Rygvold, 2012, s. 504). I forhold til adopsjonsalders betydning, er det i denne undersøkelsen blitt benyttet independent-samples t-test for å sammenligne barnas adopsjonsalder i forhold til utfordrende atferd og sosial kompetanse.

Undersøkelsen viser ingen signifikant forskjell mellom de barna som er adoptert før fylte 12 måneder og de barna med en adopsjonsalder på 12 måneder og oppover, når det gjelder utfordrende atferd og sosial kompetanse. Dette gjelder både ved måletidspunkt 3 og 4 år. Resultatene som viser at adopsjonsalder ikke er av betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse støtter opp under forskning som tyder på at dersom barn er adoptert før fylte 2 år så vil utviklingen være tilnærmet normal (Gärtner & Heggland, 2013). Alle adoptivbarna som er med i denne undersøkelsen er adoptert før fylte 2 år. Forskning som hevder at adopsjonsalders betydning for barns utvikling ikke har betydning før barnet er 4 ½ år (Gärtner & Heggland, 2013), vil derfor ikke denne undersøkelsen si noe om.

I Brand & Brinich (1999) sin undersøkelse kommer det frem at barn som er adoptert før fylte 6 måneder viser mindre atferdsproblemer enn de adoptert etter 6 måneder. Disse resultatene

indikerer noe annet enn hva denne undersøkelsen har vist. Siden barn under 6 måneder har hatt begrenset med tid på institusjon eller barnehjem kan dette tenkes å ha noe med resultatet å gjøre. Juffer & IJzendoorn (2005) viser blant annet til resultater om at barn som har opplevd mye motgang og dårlige forhold før adopsjon, har mer utfordrende atferd enn andre barn som har hatt en lettere bakgrunn. Tiden et adoptivbarn har tilbrakt på barnehjem eller institusjon trekkes frem som en mulig risikofaktor for utvikling av utfordrende atferd (Melås, Kvello & Dalen, 2014). Det er innenfor forskningsfeltet delte meninger i forbindelse med tidlig utvikling og intervensjon. Noen mener at vedvarende negative erfaringer som har startet tidlig, kan få alvorlige følger for et barns videre utvikling, mens andre mener at barn med tidligere uheldige erfaringer vil vise en god utvikling videre så snart de negative livsforholdene erstattes med positive (Rye, 2002, s. 25). Endringer i adoptivbarnas atferd fra det tidspunktet de kom til sine nye familier er ikke noe denne undersøkelsen sier noe om. Det vil derfor være vanskelig å si noe om hvorvidt utviklingen eventuelt snudde i en positiv retning ved dette tidspunktet, eller ikke.

Resultatene viser at adopsjonsalder ikke har noen signifikant sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse hos adoptivbarna. Det er tenkelig at dersom utvalget i undersøkelsen hadde vært større, samt hatt en større spredning i adopsjonsalder ville dette gitt andre resultater. Et større utvalg kunne gitt et bedre signifikantnivå og en større spredning i adopsjonsalder kunne gitt en bedre beskrivelse av adopsjonsalders betydning. Det er en forholdsvis liten spredning i adopsjonsalder i utvalget for denne undersøkelsen, da halvparten av barna var rundt 12 måneder når de ble adoptert (Dalen, 2013).

Tidsrommet fra barna har blitt adoptert og frem til de har blitt vurdert ved 3 og 4 år kan ha hatt en innvirkning på resultatet. Det er flere faktorer som påvirker barnas utvikling av sosial kompetanse og utfordrende atferd enn kun selve adopsjonsalderen. Tiden barnet har tilbrakt i det nye adoptivhjemmet kan ha skapt gode sosiale relasjoner og tillitt hos barnet. Ogden (2015, s. 64) hevder at stabile og gode sosiale relasjoner er viktig for at barnet skal ha en sunn og positiv utvikling. Sikker tilknytning vil være grunnleggende for et barns utvikling av sosial kompetanse (Ogden, 2015, s. 64). For denne undersøkelsen er det førskolelærerne som har vurdert barnas utfordrende atferd og sosiale kompetanse. Tiden fra adopsjonen og måletidspunktene har kanskje vært god nok tid for førskolelæreren til å etablere god tilknytning med barnet. Siden barn oppholder seg mye i barnehagen, ses også denne

tilknytningen, mellom førskolelærer og barnet på som en nødvendighet for barnets videre utvikling (Ogden, 2015, s. 64).

6.2 Utfordrende atferd

Resultatene fra undersøkelsen viser en signifikant sammenheng mellom fysisk utfordrende atferd og ikke-fysisk utfordrende atferd både ved 3 og 4 år. Disse sammenhengene er i tillegg positive, som vil si at dersom et adoptivbarn viser mye fysisk utfordrende atferd vil det også vise mye ikke-fysisk utfordrende atferd eller motsatt (Pallant, 2013, s. 136). Både ved 3 og 4 år er sammenhengene signifikante på et .000 nivå og har en imponerende korrelerer imponerende. Fysisk utfordrende atferd handler om fysisk aggressive handlinger som det å slå, bite, sparke og lignende, mens ikke-fysisk utfordrende atferd er handlinger som viser seg som masing, uro, raserianfall, sutring og lignende (Dalen, 2013). Forskjellen mellom fysisk- og ikke-fysisk utfordrende atferd er at fysisk utfordrende atferd omfatter direkte fysisk handling mot en annen person, noe ikke-fysisk utfordrende atferd ikke gjør (Dalen, 2013).

Adoptivbarnas utfordrende atferd, både fysisk og ikke-fysisk, har avtatt ved 4 år i forhold til hva den var ved 3 år. Ingen av gjennomsnittsskårene er over 3, som vil si at barnet gjennomfører slik atferd «1-3 ganger i måneden». Skårene varierer, men holder seg litt i underkant eller litt i overkant av 2, noe som tilsier at barnet viser den aktuelle atferden «en enkelt gang». Ved at barna viser utfordrende atferd kun en enkelt gang kan tyde på at denne atferden er en del av barns normale utviklings- og læringsprosess (Nordahl, et. al., 2005, s. 31). At den fysisk utfordrende atferden har avtatt fra barna var 3 år til de var 4 år kan tenkes å ha en sammenheng med at atferd som det å slå og dytte vanligvis øker i 2-4 års alderen (Hartup, referert i Bierman & Montminy, 1993), og at ved adoptivbarnas fysisk utfordrende atferd har nådd sin topp ved 3 års alderen for så å minke igjen.

Adoptivbarnas nedgang i utfordrende atferd kan ses i lys av tidligere forskning som viser at desto lengre et adoptivbarn har vært hos sin adoptivfamilie, jo mindre utfordrende atferd viser barnet (Juffer & IJzendoorn, 2005). At adoptivbarnas utfordrende atferd tyder på å være normal, vil også bety at den er situasjonsavhengig, lite alvorlig og vil avta etter hvert (Nordahl, et. al., 2005, s. 31). En slik atferd er da blant annet uavhengig av kjønn, alder, familiebakgrunn og bosted (Nordahl, et. al., 2005, s. 31). Det kan derfor tyde på at det faktum at disse barna er adoptert, kanskje ikke har en sammenheng med deres utfordrende atferd?

Resultatene fra undersøkelsen viser at de fleste av adoptivbarna skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd, både ved 3 og 4 år. Ved 3 år er det 84.1 % av adoptivbarna som skårer innenfor lav fysisk utfordrende atferd og 77.2% innenfor lav ikke-fysisk utfordrende atferd. Det er kun 1.2% av adoptivbarna som viser høy grad av fysisk utfordrende atferd og 3.8% innenfor ikke-fysisk utfordrende atferd. Ved 4 år er det som nevnt tidligere, en lavere skåre innenfor utfordrende atferd hos adoptivbarna enn det var ved 3 år. Her er 93.8% innenfor lav fysisk utfordrende atferd og 85.0% innenfor lav ikke-fysisk utfordrende atferd. Ingen av adoptivbarna skårer innenfor høy fysisk utfordrende atferd og 2.5% skårer innenfor høy ikke-fysisk utfordrende atferd.

I Juffer og IJzendoorn (2005) sin metaanalyse kommer det derimot frem at internasjonalt adopterte barn har mer atferdsproblemer enn ikke-adopterte barn. Barsøe (2010, s. 21) trekker frem at barn med en annen etnisk opprinnelse enn norsk kan oppleve vansker med det å forstå og bli forstått. Noe som kan føre til frustrasjon hos barnet som ender i en utagerende atferd eller ved at barnet blir tilbaketrukket og stille. Resultatene fra denne undersøkelsen vil man ikke kunne si har en likhet med hva Barsøe (2010, s. 21) mener og hva Juffer og IJzendoorn (2005) har kommet frem til i sin analyse. Selv om denne undersøkelsen ikke sier noe om forholdet mellom adoptivbarna og ikke-adopterte barn, ser man allikevel at de aller fleste adoptivbarna skårer godt i forhold til at de viser lite utfordrende atferd.

En årsak til resultatet i denne undersøkelsen kan være at adoptivbarna ikke er fra utfordrende preadopsjonsland, som blant annet Russland og land i Øst-Europa. Tidligere forskning tyder på at opprinnelsesland er av betydning for adopterte barns videre utvikling (Gärtner & Heggland, 2013). Tidligere forskning viser at barn som har opplevd lite fysisk og emosjonell deprivasjon før de ble adoptert, klarer seg bra etter adopsjon (Gärtner & Heggland, 2013). Det viser seg også at mer enn halvparten av alle barn som blir utsatt for risiko og som har hatt vanskelige oppvekstforhold, ikke utvikler psykiske problemer (Borge, 2010, s. 11).

Det knytter seg allikevel både risiko- og beskyttelsesfaktorer til adoptivbarn (Melås, Kvello & Dalen, 2014). En risikofaktor vil si faktorer hos et barn eller i oppvekstmiljøet som kan forbindes med økt sannsynlighet for blant annet utvikling av atferdsproblemer (Nordahl, et. al., 2005, s. 81). Det at adoptivbarn ofte opplever utilstrekkelig medisinsk behandling, underernæring, separasjon fra sine biologiske foreldre samt forsømmelse og omsorgssvikt i barnehjem eller institusjon (Juffer & IJzendoorn, 2005), vil kunne være sterke risikofaktorer

for et lite barn. Det at adoptivbarn har overlevd sin vanskelige livssituasjon før selve adopsjonen, gjør at adoptivbarn kan bli betegnet som resiliente (Dalen, 2013).

6.3 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse handler om å mestre samspill med andre mennesker, og er en del av barns lærings- og modningsprosess (Lamer, 1997, s. 19). Sosial kompetanse er de kunnskapene, ferdighetene, holdningene og motivasjonen som et barn trenger for å mestre de miljøene som de ferdes i (Ogden, 2015, s. 27). Lamer (1997, s. 105) har operasjonalisert begrepet sosial kompetanse inn i 6 delområder. Dette er områdene selvhevdelse, selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning (Lamer & Hauge, 2006, s. 30).

Undersøkelsen viser at de aller fleste av disse delområdene innen sosial kompetanse både ved 3 og 4 år korrelerer signifikant. Disse er også alle positive, som vil si at dersom et barn for eksempel viser mye empati, vil det også ha bedre selvkontroll (Pallant, 2013, s. 136).

Unntakene som ikke korrelerer er selvhevdelse og selvkontroll ved 3 år og selvhevdelse og tilpasning ved 4 år. Selvhevdelse innebærer at et barn kan hevde seg selv og sine egne meninger og interesser, at det tør å stå imot gruppepress, at de er aktive, deltakende og medvirkende i et fellesskap, samt at de tar initiativ til å delta i samtaler, lek og andre aktiviteter (Lamer, 2014, s. 21). Med selvkontroll menes at et barn klarer å utsette sine egne behov og ønsker i situasjoner som krever å vente på tur, inngå og innordne seg etter kompromisser og felles avgjørelser, følge regler, samt å takle konflikter (Lamer, 2014, s. 21). Tilpasning handler i hovedsak om å gjøre det man får beskjed om av de voksne (Lamer & Hauge, 2006, s. 28).

Av resultatene kommer det også frem at ingen av adoptivbarna skårer innenfor lav grad av selvhevdelse ved 4 år. Ved 3 år er det 1.4% som skårer innenfor lav grad av selvhevdelse. Den største prosentandelen skårer innenfor middels grad av selvhevdelse, men det er også en del som skårer innenfor høy grad. Ved 3 år er det 16.7% og ved 4 år er det 27.6% av adoptivbarna som viser høy grad av selvhevdelse. Ifølge Barsøe (2010, s. 46) har det seg ofte slik at de utfordrende barna har en høy grad av selvhevdelse. Det at selvhevdelsen er for høy, vil nødvendigvis ikke være en positiv ting, da man ikke skal være for selvhevdende for å være et sosialt kompetent barn (Barsøe, 2010, s. 46). Ved å være for selvhevdende vil dette kunne komme til uttrykk gjennom at barnet alltid skal bestemme og aldri tar hensyn til hva andre

mener eller føler (Barsøe, 2010, s. 45). Det at selvhevdelse ikke korrelerer med selvkontroll ved 3 år og tilpasning ved 4 år kan tenkes å ha en sammenheng med nettopp dette.

Adoptivbarnas sosiale kompetanse viser seg å ha blitt bedre ved 4 år enn den var ved 3 år. Noe som er naturlig da barn lærer mer sosial atferd både hjemme og i barnehagen (Dalen, 2013). Siden barn utvikler sosial kompetanse gjennom samarbeid og forhandlinger, lek og gjennom å se situasjoner fra andres perspektiv (Ogden, 2009, s. 203), vil det være naturlig at 4-åringer skårer høyere på sosial kompetanse enn 3-åringer. Dette på grunn av at 4-åringer generelt vil ha hatt flere erfaringer med blant annet samarbeid, forhandlinger og lek enn 3-åringer har. Barnehagebarn er i den fasen i livet hvor de lærer seg å koordinere sin sosiale atferd (Bierman & Montminy, 1993).

Adoptivbarna har muligens blitt tryggere på sine omgivelser i barnehagen, samt fått en mye tryggere tilknytning til de voksne ved 4 år, som er et viktig grunnlag for at barn skal kunne utvikle sin sosiale kompetanse (Ogden, 2015, s. 64). Tilliten adoptivbarna i undersøkelsen har til førskolelærerne er kanskje sterkere ved 4 år enn ved 3 år, da tillit er grunnleggende for sosialisering blant barn (Carli & Dalen, 1997). Dette kan være en årsak til adoptivbarnas positive utvikling av sosial kompetanse.

Resultatene fra undersøkelsen viser at adoptivbarna ved 3 år har en gjennomsnittsskåre på mellom 3 og 4, med unntak av prososial atferd som ligger på litt under 3. Denne skalaen går fra 1 til 5, hvor 1 vil si at barnet viser den aktuelle atferden svært sjeldent og 5 vil si at den aktuelle atferden forekommer svært ofte. Alle adoptivbarna viser størst prosentandel innenfor middels grad av sosial kompetanse, med unntak av lek hvor den største prosentandelen ligger ved høy grad. Ved 4 år har gjennomsnittsskårene økt litt på alle delområdene, og der ligger alle mellom 3 og 4, med unntak av delområdet lek som har økt til litt over 4. Det er fortsatt størst prosentandel som skårer innenfor middels grad, med unntak av lek som har størst skåre innenfor høy grad. Disse resultatene viser at adoptivbarna har en generelt god sosial kompetanse.

Adoptivbarna i denne undersøkelsen er som nevnt tidligere ikke adoptert fra noen land som anses å ha noen utfordrende preadopsjonsforhold, samt at adoptivbarna ses på som en mindre utsatt gruppe (Dalen, 2013). De aller fleste som er adoptert til Norge klarer seg fint, men ulike risikofaktorer er allikevel knyttet til adopterte som gruppe (Gärtner & Hegglund, 2013). Det er spesielt tre forhold som kan være med på å beskytte barn mot belastninger i forhold til

sosial utvikling (Sutton, referert i Ogden, 1995, s. 47). Dette er blant annet relatert til relasjon- og familieperspektivet i den grad det er et godt familiesamhold og mulighet for trygg tilknytning til omsorgspersonene, og nettverks-perspektivet ved at barnet har støttende personer i nærmiljøet, som for eksempel barnehagen.

At adoptivbarna skårer såpass godt innen sosial kompetanse kan ha en sammenheng med adoptivforeldrenes stabilitet. Adoptivforeldre har en mindre skillsmisseprosent enn hos andre foreldre og de er generelt mer stabile i forbindelse med bosetting (Dalen & Rygvold, 2012, s. 503). At barna har en adopsjonsalder på under 2 år kan ha bidratt til en tryggere tilknytning med foreldrene og at de ved måletidspunktene for denne undersøkelsen allerede har tilbrakt noen år sammen med sine nye adoptivforeldre. Dette med tid til å bygge opp en trygg arena i sine nye familier er viktig for adoptivbarn, spesielt før det overlates til en ny arena med nye omsorgspersoner, slik som en barnehage (Carli & Dalen, 1997).

Ved at Barnehageloven (2013, s. 6) har fastsatt at pedagogisk leder i barnehagen må ha utdanning som førskolelærer, enten gjennom førskolelærerutdanningen eller annen treårig pedagogisk utdanning på høgsolenivå med videreutdanning i barnehagepedagogikk, er dette med på å styrke kompetansen blant personalet som arbeider i barnehagen. Førskolelærerne i barnehagen får mange av de samme oppgavene og rollene som i hjemmet er foreldrenes (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). Oppgaver som stell, trøst, omsorg, samt å fylle den pedagogiske rollen er noe av det en førskolelærer gjør hver dag i barnehagen og som de aller fleste førskolelærere mestrer på en god måte (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). De fleste barna i barnehagen stoler på, liker og er trygge på sine førskolelærere (Martinsen & Nærland, 2009, s. 20). Adoptivbarnas gode resultater på sosial kompetanse kan tenkes å ha en sammenheng med dette.

Alle adoptivbarn har til felles at de har opplevd flere separasjoner, samt at de har fått en familie i en ny kultur (Lyngi & Rygvold, 2004, s. 3), noe som også gjelder for barna i denne undersøkelsen. Slike brudd kan føre til at adoptivbarnet har vanskeligheter med å utvikle tillit til sine omgivelser (Lyngvi & Rygvold, 2004, s. 4). Dette sier denne undersøkelsen ikke noe om. Det kan tenkes at barna enten har kommet seg over denne vanskeligheten eller ikke har følt noe på dette i det hele tatt, da resultatene viser såpass gode resultater som det gjør innenfor både utfordrende atferd og sosial kompetanse.

6.4 Sammenhenger mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse

Undersøkelsen viser at det kun er selvkontroll og tilpasning som har en signifikant korrelasjon med fysisk- og ikke-fysisk utfordrende atferd ved 3 år. Disse korrelasjonene er også negative, noe som vil si at de barna som viser mye utfordrende atferd, viser lite selvkontroll og tilpasning, eller motsatt ved at de adoptivbarna som viser lite utfordrende atferd, viser mye selvkontroll og tilpasning. Ved 4 år er det derimot kun selvhedelse som ikke har en signifikant sammenheng med ikke-fysisk utfordrende atferd, mens fysisk utfordrende atferd kun har en signifikant korrelasjon med selvkontroll, empati og tilpasning. På lik linje med målingene ved 3 år, er også disse korrelasjonene negative. Det at korrelasjonene er negative vil si at barna med lav grad av utfordrende atferd viser høy grad av sosial kompetanse. Resultatene for denne undersøkelsen kan ses i sammenheng med nettopp det at sosial kompetanse er vesentlig for å motvirke utvikling av problematferd (Lamer, 2014, s. 10). Det at ikke alle sammenhengene har en signifikant korrelasjon, kan kanskje ha noe med størrelsen på utvalget å gjøre. Dersom utvalget hadde vært større ville kanskje flere av sammenhengene hatt en signifikant korrelasjon.

Det er flere forskere som mener at det er sammenhenger mellom atferdsproblemer og sosial kompetanse (Ogden, 2001, s. 23). Atferdsproblemer forklares også som manglende sosial kompetanse, noe som kan skyldes at man ikke har lært seg de nødvendige ferdighetene, eller at man ikke tar disse ferdighetene i bruk (Ogden, 2015, s. 26). Dette sett opp mot resultatene for adoptivbarnas sammenheng av sosial kompetanse og utfordrende atferd er derfor litt merkelig. Det faktum at de fleste adoptivbarna skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd og skårer generelt veldig godt innenfor sosial kompetanse, samsvarer med hva Ogden (2001, s. 23) mener om sammenhengen mellom disse to områdene. Han mener at det ikke er ofte at barn med høy grad av sosial kompetanse blir beregnet som problematiske. Resultatene om at flere av områdene innenfor sosial kompetanse ikke korrelerer med utfordrende atferd er derfor litt motsigende til nettopp dette.

7 Avslutning

Dette er det siste og avsluttende kapittelet for denne undersøkelsen. Her vil en oppsummering av resultatene først bli presentert, etterfulgt av en konklusjon. Det er undersøkelsens problemstillinger som vil være grunnlaget for oppsummeringen og konklusjonen.

Problemstillingene har vært som følger: «*Hvordan fungerer internasjonalt adopterte barn på områdene utfordrende atferd og sosial kompetanse ved 3 og 4 års alder?*», «*I hvilken grad er det sammenheng mellom adopsjonsalder og utfordrende atferd og sosial kompetanse hos internasjonalt adopterte barn målt ved 3 og 4 års alder?*» og «*I hvilken grad er det en sammenheng mellom adoptivbarnas sosiale kompetanse og utfordrende atferd?*» Helt til slutt vil noen korte tanker om «veien videre» bli presentert.

7.1 Oppsummering av de viktigste funnene

Formålet med denne undersøkelsen har vært å finne ut av hvordan internasjonalt adopterte barn skårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse, og om denne atferden og kompetansen forandrer seg fra adoptivbarna er 3 til 4 år. Om adopsjonsalder har en sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse, samt om sosial kompetanse har en sammenheng med utfordrende atferd.

Resultatene viser en generell lav grad av utfordrende atferd hos adoptivbarna, både ved 3 og 4 år. Det kommer også frem at det er en forbedring hos adoptivbarna fra 3 til 4 år, både innen fysisk- og ikke-fysisk utfordrende atferd. Det er en større prosentandel ved 4 enn ved 3 år som skårer innenfor lav grad av utfordrende atferd. Resultatene viser størst prosentandel innenfor middels grad av sosial kompetanse, både ved 3 og 4 år, med unntak av delområdet lek. Lek har en størst prosentandel innenfor høy grad. På lik linje som med utfordrende atferd, viser adoptivbarna bedre sosial kompetanse ved 4 år enn det gjorde ved 3 år. Dette kan ha sammenheng med at desto lengre et adoptivbarn har vært hos sin nye adoptivfamilie, jo mindre utfordrende atferd har barnet (Juffer & IJzendoorn, 2005). Det at barnet har tilbrakt mer tid i barnehagen ved 4 år enn ved 3 år, og at barn lærer seg sosial atferd både hjemme og i barnehagen (Dalen, 2013), kan være en forklaring på den positive utviklingen.

Undersøkelsen viser at adopsjonsalder ikke har noen sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse. De barna som er adoptert før fylte 12 måneder viser hverken bedre eller

dårligere resultater enn de barna som er adoptert fra 12 måneder og oppover. Dette samsvarer med forskning som indikerer at barn som er adoptert før fylte 2 år vil ha en utvikling som er tilnærmet normal (Gärtner & Heggland, 2013). Resultatene samsvarer ikke med Brand og Brinich (1999) sin undersøkelse hvor det viser seg at barn adoptert før fylte 6 måneder viser mindre atferdsproblemer enn de som er adoptert etter fylte 6 måneder. Størrelsen på undersøkelsens utvalg og den forholdsvis lave spredningen i adopsjonsalder, kan tenkes å ha hatt innvirkninger på resultatet. Tidsrommet på adoptivbarnas adopsjonsalder og måletidspunktene ved 3 og 4 år kan også ha vært et element som har hatt innvirkning på denne undersøkelsens resultater.

Det fremgår av undersøkelsen at det ikke er sammenheng mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse innenfor alle delområdene. Det er en sammenheng mellom utfordrende atferd, både fysisk og ikke fysisk, og selvkontroll og tilpasning ved 3 år. Mens ved 4 år har fysisk utfordrende atferd en sammenheng med selvkontroll, empati og tilpasning, samt at ikke fysisk-utfordrende atferd har en sammenheng med selvkontroll, empati, lek, prososial atferd og tilpasning. Tidligere forskning viser at det er sammenheng mellom utfordrende atferd og sosial kompetanse. Resultatene fra denne undersøkelsen stemmer ikke overens med dette. Utvalgets størrelse kan derimot ha hatt innvirkning på resultatet. Vet et større utvalg hadde kanskje flere korrelasjoner vært signifikant.

7.2 Konklusjon

Adoptivbarna skårer generelt godt innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse. Det er også en bedring i adoptivbarnas utfordrende atferd og sosiale kompetanse fra de er 3 til de er 4 år. Disse resultatene kan ha en sammenheng med at barna ikke er adoptert fra utfordrende preadopsjonsland, og har blitt ansett som en lite utsatt gruppe.

Adopsjonsalder viser seg å ikke ha en sammenheng med utfordrende atferd og sosial kompetanse. Dersom adopsjonsalderen hadde vært høyere for utvalget i denne undersøkelsen, ville kanskje resultatet vært noe annerledes. Barna i denne undersøkelsen er alle adoptert før fylte to år og spredningen er ikke stor på de to gruppene som er blitt sammenlignet.

Det er kun noen delområder innenfor sosial kompetanse som har en sammenheng med adoptivbarnas utfordrende atferd. Mange studier viser at sosial kompetanse og utfordrende atferd har en sammenheng, og at barnets atferd vil gi utslag for deres sosiale kompetanse, og

motsatt. Ved at denne undersøkelsen ikke har fått signifikante utslag på sammenheng mellom utfordrende atferd og alle delområdene innenfor sosial kompetanse kan ha en forklaring i undersøkelsens utvalg.

Undersøkelsens resultater vil ikke kunne generaliseres for internasjonalt adopterte barn generelt, men kan bare si noe om undersøkelsens utvalg. Selv om noen av resultatene kan tenkes å ha en sammenheng med internasjonalt adopterte barns sosiale kompetanse og utfordrende atferd generelt, er dette noe som ikke har blitt gjort.

Til slutt vil jeg trekke frem at adoptivbarnas skårer innenfor utfordrende atferd og sosial kompetanse må oppfattes som veldig positive. Dette spesielt med tanke på adoptivbarnas litt vanskelige start på livet, samt den omstillingsprosessen som de har vært gjennom. Adoptivbarnas utvikling fra 3 til 4 år kan også konkluderes med å være veldig god.

7.3 Videre betraktninger

Adoptivbarna for denne undersøkelsen anses ikke som en spesielt utsatt gruppe i forhold til internasjonalt adopterte barn generelt. Dette på grunn av deres forholdsvis lave adopsjonsalder og at ingen er adoptert fra Øst-Europa eller Russland. En videre undersøkelse om adoptivbarna sammenlignet med mer utsatte adopterte barn kunne vært interessant. Det kunne også vært interessant å undersøke adopsjonsalders betydning for utfordrende atferd og sosial kompetanse, med en større spredning i adopsjonsalder enn det denne undersøkelsen viser.

For å se på hva som er av betydning for adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse, er det kun adopsjonsalder som er blitt vurdert i denne undersøkelsen. Det er flere faktorer som for eksempel kjønn, omstillingsreaksjoner og opprinnelsesland som kan ha hatt en innvirkning på adoptivbarnas utfordrende atferd og sosial kompetanse. Dette er ikke noe denne undersøkelsens resultater sier noe om, men blir nevnt i teoridelen. Andre faktorerets betydning på de adopterte barnas atferd og kompetanse ville derfor vært interessant å sett videre på.

Adoptivbarna viser en positiv utvikling fra 3 til 4 års alder i denne undersøkelsen. Om denne utviklingen fortsetter når barna blir eldre er ikke noe denne undersøkelsen kan si noe om. Dette er derimot noe forskergruppen for prosjektet «Internasjonalt adopterte barns sosiale

utvikling» har til hensikt å belyse da de følger dette utvalget frem til adoptivbarna går i tredje klasse.

Litteraturliste

- Adopsjonsforum (2013). Å bli adoptivforeldre. Hentet fra
<http://www.adopsjonsforum.no/adopsjon/adopsjon-fra-a-til-%C3%A5/1600/%C3%A5-bli-adoptivforeldre>
- Adopsjonsforum (2015) Adopsjonsprosessen – trinn for trinn. Hentet fra
<http://www.adopsjonsforum.no/adopsjon/prosessen/4559/adopsjonsprosessen-trinn-for-trinn>
- Adopsjonsloven (1986). Lov om adopsjon (adopsjonsloven). Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1986-02-28-8>
- Barnehageloven (2013). *Lov om barnehager (Barnehageloven)*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009). Rundskriv om utenlandsadopsjon med retningslinjer for undersøkelse og godkjenning av adoptivhjem. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/adopsjon/q-0972.-rundskriv-om-utenlandsadopsjon-med-retningslinjer-for-undersokelse-og-godkjenning-av-adoptivhjem.pdf>
- Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen. Veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Bierman, K. L. & Montminy, H. P. (1993). Developmental Issues in Social-Skills Assessment and Intervention With Children and Adolescents. *Behavior Modification*, 17(3), 229-254. DOI: 10.1177/01454455930173002
- Borge, H. A. I. (2010). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brand, A. E. & Brinich, P. M. (1999). Behavior Problems and Mental Health Contacts in Adopted, Foster, and Nonadopted Children. *Child psychology and Psychiatry*, 40(8), 1221-1229. DOI: 10.1111/1469-7610.00538
- Broström, S. (2000). *Sosial kompetanse og samvær – Vi er venner, ikke sant?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Bufetat (2016). Adopterte fra utlandet gjennom en organisasjon. Hentet fra
http://www.bufdir.no/Adopsjon/Jeg_onsker_a_adoptere/Adoptere_fra_utlandet/
- Carli, A. & Dalen, M. (1997). Adopsjonsfamilien: Informasjon og veiledning til adoptivforeldre. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2002/0002/ddd/pdfv/170253-adopsjon.pdf>

- Castle, J., Beckett, C. & Groothues, C. (2000). Infant adoption in England: A longitudinal account of social and cognitive progress. *Adoption & fostering*, 24(3), 26-35. DOI: 10.1177/030857590002400305
- Cook, T. D. & Campbell, D. T. (1979). *Quasi-Experimentation. Design & Analysis Issues for Field Settings*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Dalen, M. (2013). *Utenlandsadopterte barns tidlige utvikling i sine nye familier: rapport fra et longitudinelt forskningsprosjekt*. Oslo: Akademika Forlag.
- Dalen, M. & Rygvold, A-L. (2012). Internasjonale adopsjoner i Norge. I E. Befring & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk*. (s. 502-517). Cappelen Damm: Oslo.
- Dalen, M. & Theie, S. (2012). Internationally Adopted Children from Non-European Countries: General Development during the First Two Years in the Adoptive Family. *The Scientific World Journal*, 2012(2012), 1-9. DOI: 10.1100/2012/375436
- de Vaus, D. (2014). *Surveys in social research* (6. utg.). London: Routledge.
- Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Gamst-Klaussen, T., Rasmussen, L-M. P., Svartdal, F. & Strømgren, B. (2014). Comparability of the Social Skills Improvement System to the Social Skills Rating System: A Norwegian Study. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(1), 20-31. DOI: 10.1080/00313831.2014.971864
- Gärtner, K. & Heggland, J. E. (2013). Adopterte barn, ungdom og voksne En kunnskapsoppsummering om kognitiv kompetanse, psykisk helse og bruk av hjelpetjenester. Hentet fra: <http://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002205>
- Heimann, G. W. (1992). *Basic Statistics for the Behavioral Sciences*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Hellevik, O. (1995). *Sosiologisk metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holden, B. (2009). *Utfordrende atferd og utviklingshemning. Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Holmberg, B. J. (1997). *Sosiale og emosjonelle vansker. Muligheter for alle*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Jacobs, E., Miller, L. C. & Tirella, L. G. (2010). Developmental and Behavioral Performance of Internationally Adopted Preschoolers: A Pilot Study. *Child Psychiatry and Human Development*, 41(1), 15-29. DOI: 10.1007/s10578-009-0149-6
- Juffer, F. & van IJzendoorn, M. H. (2005). Behavior Problems and Mental Health Referrals of International Adoptees. A Meta-analysis. *JAMA*, 293(20), 2501-2515. DOI: 10.1001/jama.293.20.2501
- Kleven, T. A. (2002a). Begrepsoperasjonalisering. I T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 141-183). Oslo: Unipub.
- Kleven, T. A. (2002b). Ikke-eksperimentelle design. I T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 265-286). Oslo: Unipub.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Kunnskapsdepartementet.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvernbekk, T. (2002). Vitenskapsteoretiske perspektiver. I T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 19-78). Oslo: Unipub.
- Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to! Om å fremme barns sosiale kompetanse. Teoriboka*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lamer, K. (2014). *Dette vet vi om barnehagen: sosial kompetanse*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lamer, K. & Hauge, S. (2006). «Fra rammeprogram til handling»: Implementering av rammeprogrammet «Du og jeg og vi to!» med fokus på veiledningsprosesser i personalet, sosial kompetanseutvikling og problematferd hos barn. (HiO rapport 2006:28). Oslo: HiO.
- Lund, T. (2002). Metodiske prinsipper og referanserammer. I T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 79-123). Oslo: Unipub.
- Lyngvi, M. S. & Rygvold, A-L. (2004). Adoptivbarn i barnehagen. Hentet fra: <http://www.adopsjonsforum.no/etter-adopsjon/temahefter/1673/temahefte-adopterte-barn-i-barnehagen>
- Martinsen, H. & Nærland, T. (2009). *Sosial utvikling i førskolealder. Vennskap, konflikter og kommunikasjon i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Melås, J. M. K., Kvello, O. & Dalen, M. (2014). Internationally Adopted Children After Arrival: Temperament, Behavior Problems, and Age at Adoption as Predictors of

- Early Motor and Communication Competence. *Adoption Quarterly*, 17(1), 28-43.
DOI: 10.1080/10926755.2014.875088
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- NOU 2009:21. (2009). *Adopsjon – til barnets beste: en utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ogden, T. (1995). *Kompetanse i kontekst. En studie av risiko og kompetanse hos 10- og 13-åringer*. (BVU rapport 1995:3). Oslo: Barnevernets Utviklingscenter.
- Ogden, T. (2001). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen. Kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Palacios, J. & Brodzinsky, D. (2010). Adoption research: Trends, topics, outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 34(3), 270-284. DOI: 10.1177/0165025410362837
- Pallant, J. (2013). *SPSS Survival Manual. A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (5. utg.). London: Allen & Unwin.
- Rye, H. (2002). *Tidlig hjelp til bedre samspill*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stams, G-J. J. M. & Juffer, F. (2000). The Development and Adjustment of 7-years-old Children Adopted in Infancy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(8), 1025-1037. DOI: 10.1111/1469-7610.00690
- Statistisk sentralbyrå. (2015). Adopsjoner, 2014. Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/adopsjon/aar/2015-06-04?fane=tabell&sort=nummer&tabell=229945#tab-tabell>
- Statistisk sentralbyrå. (20. 04. 2016). Barnehager, 2015, endelige tall. Hentet fra <http://www.ssb.no/barnehager>
- Stubrud, L. H. (2001). *Utviklingshemming i et økologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stubrud, L. H. (2005). *Økologisk bistandsmodell i arbeid med mennesker med autisme, utviklingshemming og utfordrende atferd*. Oslo: Autisme enheten.

- Sætersdal, B. & Dalen, M. (1999). «Hvem er jeg?». *Adopsjon Identitet Etnisitet*. Spydeberg: Akribe Forlag.
- Tetzchner, V. S. (2003). *Utfordrende atferd hos mennesker med lærehemming. Betydningen av kommunikasjon, boforhold og tjenester*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vonheim, K. (2013). *Tidlig samspill i familier med utenlandsadopterte barn. En observasjonsstudie av foreldre-barn samspill når adoptivbarna er to eller tre år*. (Doktorgradsavhandling), Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.

Vedlegg 1 Godkjennelse fra REK

UNIVERSITETET I OSLO DET MEDISINSKE FAKULTET

Professor dr.philos. Monica Dalen
ISP
Universitetet i Oslo
Pb. 1140 Blindern

Regional komité for medisinsk forskningsetikk
Sør- Norge (REK Sør)
Postboks 1130 Blindern
NO-0318 Oslo

Dato: 02.03.07
Deres ref.:
Vår ref.: S-07045b

Telefon: 228 50 670
Telefaks: 228 44 661
E-post: juliannk@medisin.uio.no
Nettadresse: www.etikkom.no

S-07045b Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling. Samarbeidsprosjekt med studien "Barns sosiale utvikling" som gjennomføres ved Atferdssenteret i Oslo [2.2007.297]

Vi viser til søknad mottatt 23.1.07 med følgende vedlegg: Prosjektplan for adopsjonsprosjektet; Orienteringsskriv med samtykke til å kunne kontaktes; Informasjonsskriv med samtykkeerklæring; Intervjuguide og spørreskjema til første gangs intervju; Intervjuguide for telefonintervju; Manual for gjennomføring av samspillsoppgaver; Lagring og håndtering av personidentifiserende opplysninger skilt fra forskningsbasen; Prosjektplan for studien "Barns sosiale utvikling"

Komiteen behandlet søknaden i sitt møte torsdag 22.2.07.

Komiteen har følgende merknader til prosjektsøknaden:
Komiteen ser at studien kan ha nytteverdi og forutsetter at denne studien følger de samme etiske krav som er satt i prosjektet "Barns sosiale utvikling".

Komiteen har følgende merknader til informasjonsskrivet:
Informasjonsskrivet kan med fordel endres ved at det først i annet avsnitt endres fra "og ber dere om å delta" endres til "og forespør dere om å delta", og "På forhånd takk" strykes.

Vedtak:

Under forutsetning av at prosjektleder tar hensyn til merknadene ovenfor, tilrår komiteen at prosjektet gjennomføres.

Med vennlig hilsen

Terje Ogdén
Leder

Julianne Krohn-Hansen
Sekretær

Kopi: Forskningsleder Terje Ogdén, Adferdsenteret i Oslo, Pb. 1565 Vika, 0118 Oslo

Vedlegg 2 Godkjennelse fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Vedlegg 2

Harald Hårfagres gate
N-5007 Bergen
Norway
Tlf: +47-55 58 21
Fax: +47-55 58 94
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 1

Monica Dalen
Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 01.03.2007

Vår ref: 16201/GT

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 17.01.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

16201

Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig

*Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling.
Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Monica Dalen*

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/endrings skjema>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/database/>

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2011 rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Geir Teigland

Kontaktperson: Geir Teigland tlf: 55 58 33 48

Vedlegg: Prosjektvurdering

Personvernombudet for forskning, NSD

Prosjektvurdering - Kommentar

16201

Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende slik det forelå etter revisjon 27. februar 2007.

Prosjektet har et longitudinelt design, og de samme barna skal derfor følges over tid. Denne første delen av studien strekker seg frem til barna er fire år (utgangen av 2011), videreføring av prosjektet utover dette forutsetter at melding sendes til personvernombudet, og at barnas foreldre gir sitt samtykke til videre deltakelse.

I prosjektperioden oppbevares direkte personidentifiserende opplysninger atskilt fra det øvrige materialet.

Hvis prosjektet ikke skal videreføres på bakgrunn av ny melding og nytt samtykke, skal datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt 31.12.2011.

Vedlegg 3 Spørreskjema ved 3 år

29974

Prosjektet Barns sosiale utvikling
v/ prosjektleder Terje Ogden,
Atferdssenteret, Postboks 1565 Vikta, 0118 Oslo

1 / 7

Spørreskjema om barnets sosiale kompetanse og atferd i barnehagen ved 3 års alder

Spørreskjemaet skal fortrinnsvis fylles ut av den førskolelæreren i barnehagen som kjenner barnet best. Spørreskjemaet inngår i prosjektet Barns sosiale utvikling som barnehagen deltar i.

Kodenummer for skjemaet

(4 siffer og 2 bokstaver)

Utfyllingsdato (dd/mm/åå):

/ /

OM DEG SELV

Kjønn:

Mann Kvinne

Hva slags stilling har du?

- Pedagogisk leder
 Førskolelærer
 Styrer
 Pedagogisk leder på disp.
 Assistent
 Spesialpedagog/støttepedagog
 Annen: _____

Hva slags utdanning har du?

- Førskolelærer
 Spesialpedagog
 Lærer
 Fagarbeider
 Annen: _____

Hvor mange år til sammen har du arbeidet i barnehage? år

Hvor mange måneder har du hatt daglig kontakt med dette barnet? måneder

Fylte du ut tilsvarende skjema for dette barnet da det var 2 år?

Ja Nei Usikker

OM BARNEGRUPPEN

Hvor stor er den gruppen som kan betraktes som barnets gruppe? barn

Navn på gruppen eller avdelingen: _____

Laveste alder på barna i denne gruppen år

Høyeste alder på barna i denne gruppen år

Hvor mange av barna i denne gruppen har fulltidsplass barn

29974

SOSIAL KOMPETANSE

Vi ønsker å få vite noe om **hvor ofte** barnet viser bestemte sosiale ferdigheter. Les hvert av utsagnene nedenfor og tenk igjennom atferden til dette barnet i løpet av de siste par månedene. Kryss så av for hvor ofte du mener barnet viser den aktuelle kompetansen.

Sosial kompetanse (Kari Lamer)	Hvor ofte				
	1 Svært sjelden	2 Sjelden	3 Av og til	4 Ofte	5 Svært ofte
Tar initiativ til kontakt (på en OK måte)	☐	☐	☐	☐	☐
Aksepterer at egne ønsker ikke alltid blir oppfylt	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er glade	☐	☐	☐	☐	☐
Har lyst til å delta i lek eller andre gruppeaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper de andre barna uten å bli bedt om det	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør det du ber hun/han om	☐	☐	☐	☐	☐
Tar ordet når flere er samlet (på en OK måte)	☐	☐	☐	☐	☐
Venter på tur i spill og andre aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er lei seg	☐	☐	☐	☐	☐
Tar selv initiativet til å bli med på andre barns lek eller aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper deg uten å bli bedt om det	☐	☐	☐	☐	☐
Fullfører oppgaver som det blir satt til	☐	☐	☐	☐	☐
Møter nye mennesker med åpenhet, tar øyekontakt	☐	☐	☐	☐	☐
Kan styre sinnet sitt i konflikter med de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er sinte	☐	☐	☐	☐	☐
Tar initiativ til lek	☐	☐	☐	☐	☐
Støtter og oppmuntrer de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør de oppgavene hun/han får innen avsatt tid	☐	☐	☐	☐	☐
Reagerer kritisk på regler som oppleves som urettferdige	☐	☐	☐	☐	☐
Jenker seg (gir seg, innordner seg, innrømmer egne feil, tilgir andre)	☐	☐	☐	☐	☐

Sosial kompetanse (Kari Lamer)	Hvor ofte				
	1 Svært sjelden	2 Sjelden	3 Av og til	4 Ofte	5 Svært ofte
Viser at hun/han ser at andre er redde	☐	☐	☐	☐	☐
Involverer seg fullt og helt i sosial rollelek	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper andre barn i konfliktsituasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Rydder opp etter seg når leken/aktiviteten avsluttes	☐	☐	☐	☐	☐
Kan stå imot gruppepress	☐	☐	☐	☐	☐
Inngår kompromisser i konfliktsituasjoner, f.eks. ved å endre på egne meninger eller fire på egne ønsker	☐	☐	☐	☐	☐
Gjenkjenner, og kan sette ord på, andres følelser	☐	☐	☐	☐	☐
Får lett venner	☐	☐	☐	☐	☐
Sier noe hyggelig, gir komplimenter, til de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Sier tydelig ifra når hun/han synes noe er urettferdig	☐	☐	☐	☐	☐
Kan styre sinnet sitt i konflikter med voksne	☐	☐	☐	☐	☐

BARNETS ATFERD - HVOR OFTE

Nå kommer det noen spørsmål om ting som barn kan gjøre. Noen av disse tingene har barnet aldri gjort, og noen ting gjør det ofte. Hvor ofte gjør barnet disse tingene? Svar «Aldri» hvis barnet ikke har gjort det som det blir spurt om i løpet av det siste året.

Barnets atferd	Hvor ofte gjør barnet dette?						
	Aldri/ Ikke i det siste året	En enkelt gang	1-3 ganger i mnd.	En gang i uken	2-3 ganger i uken	1-2 ganger per dag	3 ganger per dag (eller oftere)
Slår andre barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Slår voksne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dytter noen for å få viljen sin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lugger noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klyper noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kaster ting på andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29974

4 / 7

Barnets atferd	Hvor ofte gjør barnet dette?						
	Aldri/ Ikke i det siste året	En enkelt gang	1-3 ganger i mnd.	En gang i uken	2-3 ganger i uken	1-2 ganger per dag	3 ganger per dag (eller oftere)
Sparker noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biter noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er veldig høyrøstet, roper og skriker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har raserianfall	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bli sint uten at du kan forstå hvorfor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ser ulykkelig eller trist ut uten grunn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ødelegger leker eller ting i barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Løper eller klatrer hvor det ikke passer seg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vil ikke spise mat som blir servert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør ting for å irritere eller ergre andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er trassig når han/hun blir bedt om å gjøre noe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vil ikke følge regler i barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stikker av fra barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stikker av når dere er ute sammen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prøver å skjule at det har gjort noe galt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør ting uten å tenke seg om	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spør andre om de kan leke sammen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre barn vil ikke leke med ham/henne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lekeslås bare for moro skyld med et annet barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29974

BARNETS ATFERD DE SISTE 2 UKENE

Nå kommer det noen spørsmål om ting som barn kan gjøre og måter som barn kan være på. Kryss av for de tingene som passer inn på barnet nå eller de siste to ukene. Noen av disse tingene passer ikke for barnet. Bare kryss av de tingene som passer.

Kryss av for de tingene som passer inn på barnet nå eller de siste to ukene

- Liker å bli holdt, klemt og klappet
- Når noen ved et uhell gjør ham/henne noe (for eksempel kommer borti) blir han/hun sint eller slåss
- Leker godt med andre barn
- Foretrekker å leke alene
- Leker med leker i 5 minutter eller lenger
- Mister lett konsentrasjonen
- Liker oppgaver som krever langvarig konsentrasjon
- Prøver å gjøre det godt igjen etter å ha gjort noe galt
- Er ofte engstelig
- Er uredd i farlige situasjoner
- Blir lett lei seg
- Gråter mye
- Virker ensom, går/leker mye for seg selv
- Er engstelig for å være sammen med barn i gruppe
- Er tålmodig
- Godtar nei fra deg
- Prøver å trøste noen som er lei seg
- Blir berørt av at noen har det vondt
- Prøver å hjelpe noen som har det vondt
- Plukker opp ting som noen har mistet, uten å bli bedt om det
- Sier selv fra når det vil noe
- Tar ofte initiativ til lek eller kontakt
- Deler godter, leker eller annet med andre barn
- Låner gjerne bort sakene sine til andre barn
- Venter på tur når det leker med andre

VENNER OG LEK	Ja	Nei
Har barnet en spesiell venn eller en bestevenn i barnehagen?	☐	☐
Har barnet savnet en venn/ bestevenn som har sluttet?	☐	☐
Reagerer barnet positivt når et kjent barn kommer bort til han/henne?	☐	☐
Reagerer barnet positivt når et ukjent barn kommer bort til han/henne?	☐	☐
Hvor mange venner leker barnet vanligvis sammen med i barnehagen?	<input type="text" value=""/> <input type="text" value=""/> venner	

BARNETS AKTIVITETSNIVÅ

Svar med det alternativet som passer best til hver påstand

	Veldig typisk	Ganske typisk	Både/og	Lite typisk	Ikke typisk
Barnet er alltid på farten	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet beveger seg vanligvis i et rolig tempo	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet er full av energi	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet foretrekker stillesittende, rolig lek fremfor å leke mer aktivt	☐	☐	☐	☐	☐

BARNET OG BARNEHAGEN

Hvordan virker det som om barnet trives i barnehagen?

- Svært godt
- Godt
- Både og
- Dårlig
- Svært dårlig

Virker barnet vanligvis fornøyd når det blir levert i barnehagen?

- Svært fornøyd
- Nokså fornøyd
- Verken fornøyd eller misfornøyd
- Nokså misfornøyd
- Svært misfornøyd

29974

7 / 7

Virker barnet vanligvis fornøyd når det blir hentet i barnehagen?

- Svært fornøyd
- Nokså fornøyd
- Verken fornøyd eller misfornøyd
- Nokså misfornøyd
- Svært misfornøyd

BARNET OG BARNEHAGEN

Er det noen barn i gruppen som viser så mye utfordrende atferd at det er et problem for andre barn? Regn ikke med det barnet som skjemaet omhandler.

Med utfordrende atferd menes at flere av følgende beskrivelser passer inn:

- *har hissig temperament*
- *slår, klører, lugger, dytter andre barn*
- *følger ikke beskjeder, forstyrrer, stikker av*
- *erter eller plager andre barn*
- *tar ting fra andre, ødelegger ting*
- *samarbeider dårlig, leker ikke godt sammen med andre barn, har dårlige sosiale ferdigheter for sin alder*

- Nei, ingen av barna viser mye utfordrende atferd
- Ja, ett barn i gruppen viser mye utfordrende atferd
- Ja, to eller flere barn i gruppen viser mye utfordrende atferd

Eventuelle utdypende kommentarer**TAKK FOR DIN HJELP!**

*Kontakt oss gjerne: Marianne T. Martinsen, forsker, mobil: 91 69 35 68, e-post: m.t.martinsen@atferdssenteret.no
Harald Janson, forsker, telefon: 24 14 79 08, e-post: harald.janson@atferdssenteret.no.
www.barnssosialeutvikling.no*

(Fylles ut av databehandler)

Klargjort

29974

Vedlegg 4 Spørreskjema ved 4år

Prosjektet *Barnehagen og Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling*
Henvendelse til barnehagen ved 4 års alder
Prosjektleder: Professor Monica Dalen
Institutt for spesialpedagogikk
Postboks 1140 Blindern
0318 Oslo

Spørreskjema om barnets sosiale kompetanse og atferd i barnehagen ved 4 års alder

Spørreskjemaet skal fortrinnsvis fylles ut av den førskolelæreren i barnehagen som kjenner barnet best. Spørreskjemaet inngår i prosjektet *Barns sosiale utvikling - Fortsettelse* som barnehagen deltar i.

KODENUMMER

Kodenummer for skjemaet (4 siffer og 2 bokstaver)

OM DEG SELV

Kjønn:

Mann Kvinne

Hva slags stilling har du?

- Pedagogisk leder
 Førskolelærer
 Styrer
 Pedagogisk leder på disp.
 Assistent
 Spesialpedagog/støttepedagog
 Annen: _____

Hva slags utdanning har du?

- Førskolelærer
 Spesialpedagog
 Lærer
 Fagarbeider
 Annen: _____

Hvor mange år til sammen har du arbeidet i barnehage?

år

Hvor mange måneder har du hatt daglig kontakt med dette barnet?

måneder

Fylte du ut tilsvarende skjema for dette barnet da det var 3 år?

Ja Nei Usikker

OM BARNEGRUPPEN

Hvor stor er den gruppen som kan betraktes som barnets gruppe?

Navn på gruppen eller avdelingen:

barn

Laveste alder på barna i denne gruppen

Høyeste alder på barna i denne gruppen

Hvor mange av barna i denne gruppen har fulltidsplass?

år

år

barn

Kontakt :oss gjerne: Monica dalen, prosjektleder, mobil 91514318, e-post: monica.dalen@isp.uio.no
Kristin Vonheim, forsker, mobil 99008824, e-post: kristin.vonheim@isp.uio.no

1

SOSIAL KOMPETANSE

Vi ønsker å få vite noe om hvor ofte barnet viser bestemte sosiale ferdigheter. Les hvert av utsagnene nedenfor og tenk igjennom atferden til dette barnet i løpet av de siste par månedene. Kryss så av for hvor ofte du mener barnet viser den aktuelle kompetansen.

Sosial kompetanse (Kari Lamer)	Hvor ofte				
	1 Svært sjelden	2 Sjelden	3 Av og til	4 Ofte	5 Svært ofte
Tar initiativ til kontakt (på en OK måte)	☐	☐	☐	☐	☐
Aksepterer at egne ønsker ikke alltid blir oppfylt	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er glade	☐	☐	☐	☐	☐
Har lyst til å delta i lek eller andre gruppeaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper de andre barna uten å bli bedt om det	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør det du ber hun/han om	☐	☐	☐	☐	☐
Tar ordet når flere er samlet (på en OK måte)	☐	☐	☐	☐	☐
Venter på tur i spill og andre aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er lei seg	☐	☐	☐	☐	☐
Tar selv initiativet til å bli med på andre barns lek eller aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper deg uten å bli bedt om det	☐	☐	☐	☐	☐
Fullfører oppgaver som det blir satt til	☐	☐	☐	☐	☐
Møter nye mennesker med åpenhet, tar øyekontakt	☐	☐	☐	☐	☐
Kan styre sinnet sitt i konflikter med de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er sinte	☐	☐	☐	☐	☐
Tar initiativ til lek	☐	☐	☐	☐	☐
Støtter og oppmuntrer de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør de oppgavene hun/han får innen avsatt tid	☐	☐	☐	☐	☐
Reagerer kritisk på regler som oppleves som urettferdige	☐	☐	☐	☐	☐
Jenker seg (gir seg, innordner seg, innrømmer egne feil, tilgir andre)	☐	☐	☐	☐	☐
Viser at hun/han ser at andre er redde	☐	☐	☐	☐	☐
Involverer seg fullt og helt i sosial rollelek	☐	☐	☐	☐	☐
Hjelper andre barn i konfliktsituasjoner	☐	☐	☐	☐	☐

Sosial kompetanse (Kari Lamer)	Hvor ofte				
	1 Svært sjelden	2 Sjelden	3 Av og til	4 Ofte	5 Svært ofte
Rydder opp etter seg når leken/aktiviteten avsluttes	☐	☐	☐	☐	☐
Kan stå imot gruppepress	☐	☐	☐	☐	☐
Inngår kompromisser i konfliktsituasjoner, f.eks. ved å endre på egne meninger eller fire på egne ønsker	☐	☐	☐	☐	☐
Gjenkjenner, og kan sette ord på, andres følelser	☐	☐	☐	☐	☐
Får lett venner	☐	☐	☐	☐	☐
Sier noe hyggelig, gir komplimenter, til de andre barna	☐	☐	☐	☐	☐
Sier tydelig ifra når hun/han synes noe er urettferdig	☐	☐	☐	☐	☐
Kan styre sinnet sitt i konflikter med voksne	☐	☐	☐	☐	☐

BARNETS ATFERD - HVOR OFTE

Nå kommer det noen spørsmål om ting som barn kan gjøre. Noen av disse tingene har barnet aldri gjort, og noen ting gjør det ofte. Hvor ofte gjør barnet disse tingene? Svar "Aldri" hvis barnet ikke har gjort det som det blir spurt om i løpet av det siste året.

Barnets atferd	Hvor ofte gjør barnet dette?						
	Aldri/ Ikke i det siste året	En enkelt gang	1-3 ganger i måned- en	En gang i uken	2-3 ganger i uken	1-2 ganger per dag	3 ganger per dag (eller oftere)
Slår andre barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Slår voksne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dytter noen for å få viljen sin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lugger noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klyper noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kaster ting på andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sparker noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biter noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Barnets atferd	Hvor ofte gjør barnet dette?						
	Aldri/ Ikke i det siste året	En enkelt gang	1-3 ganger i måned- en	En gang i uken	2-3 ganger i uken	1-2 ganger per dag	3 ganger per dag (eller oftere)
Ødelegger leker eller ting i barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vil ikke følge regler i barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stikker av fra barnehagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre barn vil ikke leke med ham/henne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lekeslåss bare for moro skyld med et annet barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VENNER OG LEK

	Ja	Nei
Har barnet en spesiell venn eller en bestevenn i barnehagen?	☐	☐
Har barnet savnet en venn/ bestevenn som har sluttet?	☐	☐
Reagerer barnet positivt når et <i>kjent</i> barn kommer bort til han/henne?	☐	☐
Reagerer barnet positivt når et <i>ukjent</i> barn kommer bort til han/henne?	☐	☐
Hvor mange venner leker barnet vanligvis sammen med i barnehagen?	stk venner	

BARNETS ATFERD DE SISTE 2 MÅNEDENE

Nedenfor er en liste med utsagn som beskriver barn. For hvert utsagn som beskriver barnet nå eller de siste 2 måneder, krysser du av for om beskrivelsen stemmer veldig bra eller ofte, om beskrivelsen stemmer delvis eller noen ganger, eller om beskrivelsen ikke stemmer. Vennligst svar så godt du kan på alle punktene, selv om noen ikke passer på barnet.

	Stemmer ikke (så langt du vet)	Stemmer delvis eller noen ganger	Stemmer veldig bra eller ofte
Har smerter eller vondt (uten medisinsk grunn; ikke ta med magesmerter eller hodepine)	☐	☐	☐
Oppfører seg som yngre enn sin alder	☐	☐	☐
Unngår å se andre i øynene	☐	☐	☐
Kan ikke konsentrere seg, være oppmerksom lengre tid av gangen	☐	☐	☐

	Stemmer ikke (så langt du vet)	Stemmer delvis eller noen ganger	Stemmer veldig bra eller ofte
Kan ikke sitte stille, er urolig eller hyperaktiv	☐	☐	☐
Tåler ikke at ting ikke er på plass	☐	☐	☐
Tåler ikke å vente, vil ha alt med en gang	☐	☐	☐
Klenger på voksne eller er for avhengig	☐	☐	☐
Apatisk eller umotivert	☐	☐	☐
Slem mot dyr	☐	☐	☐
Trassig	☐	☐	☐
Ønsker må oppfylles umiddelbart	☐	☐	☐
Ødelegger sine egne ting	☐	☐	☐
Ødelegger ting som tilhører andre	☐	☐	☐
Dagdrømmer eller fortaper seg i tankene sine	☐	☐	☐
Ulydig	☐	☐	☐
Blir urolig av enhver forandring i faste rutiner	☐	☐	☐
Mobber, plager eller er slem mot andre	☐	☐	☐
Svarer ikke når andre snakker til ham/henne	☐	☐	☐
Har vanskelig for å følge rettledning	☐	☐	☐
Ser ikke ut til å ha skyldfølelse etter å ha gjort noe galt	☐	☐	☐
Forstyrrer andre barn	☐	☐	☐
Blir lett frustrert	☐	☐	☐
Blir lett såret	☐	☐	☐
Kommer ofte i krangel	☐	☐	☐
Blir for urolig når atskilt fra foreldrene	☐	☐	☐
Hodepine (uten medisinsk grunn)	☐	☐	☐
Slår andre	☐	☐	☐
Skader dyr eller mennesker uten å ville det	☐	☐	☐
Ser ulykkelig ut uten god grunn	☐	☐	☐
Er ofte sint	☐	☐	☐
Føler seg kvalm (uten medisinsk grunn)	☐	☐	☐
Nervøse bevegelser eller rykninger	☐	☐	☐

Prosjektet *Barnehagen og Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling*
 Henvendelse til barnehagen ved 4 års alder
 Prosjektleder: Professor Monica Dalen
 Institutt for spesialpedagogikk
 Postboks 1140 Blindern
 0318 Oslo

	Stemmer ikke (så langt du vet)	Stemmer delvis eller noen ganger	Stemmer veldig bra eller ofte
Nervøs, overfølsom eller anspent	☐	☐	☐
Fullfører ikke oppgaver	☐	☐	☐
Urolig, vimsete	☐	☐	☐
Går løs på andre fysisk	☐	☐	☐
Er klosset eller har dårlig samordning av bevegelsene sine	☐	☐	☐
Straff endrer ikke hans/hennes atferd	☐	☐	☐
Skifter raskt fra en aktivitet til en annen	☐	☐	☐
Nekter å delta i aktiv lek	☐	☐	☐
Uoppmerksom, blir lett distraheret	☐	☐	☐
Skriker mye	☐	☐	☐
Virker lite mottagelig for kos	☐	☐	☐
Blir lett sjenert eller flau	☐	☐	☐
Egoistisk eller vil ikke dele	☐	☐	☐
Viser lite varme følelser for andre	☐	☐	☐
Viser lite interesse for ting rundt seg	☐	☐	☐
Blir ikke likt av andre barn	☐	☐	☐
Magesmerter eller kolikk (uten medisinsk grunn)	☐	☐	☐
Sta, mutt eller irritabel	☐	☐	☐
Plutselige forandringer i humør eller følelser	☐	☐	☐
Furter mye	☐	☐	☐
Erter mye	☐	☐	☐
Raserianfall eller hissig gemytt	☐	☐	☐
For opptatt av orden eller renslighet	☐	☐	☐
For redd eller engstelig	☐	☐	☐
Ikke samarbeidsvillig	☐	☐	☐
Ulykkelig, trist eller deprimert	☐	☐	☐
Blir oppskaket av nye personer eller situasjoner	☐	☐	☐
Brekninger, kaster opp (uten medisinsk grunn)	☐	☐	☐
Går sin vei	☐	☐	☐

Kontakt :oss gjerne: Monica dalen, prosjektleder, mobil 91514318, e-post: monica.dalen@iso.uio.no
 Kristin Vonheim, forsker, mobil 99008824, e-post: kristin.vonheim@isp.uio.no

6

Prosjektet *Barnehagen og Internasjonalt adopterte barns sosiale utvikling*
 Henvendelse til barnehagen ved 4 års alder
 Prosjektleder: Professor Monica Dalen
 Institutt for spesialpedagogikk
 Postboks 1140 Blindern
 0318 Oslo

	Stemmer ikke (så langt du vet)	Stemmer delvis eller noen ganger	Stemmer veldig bra eller ofte
Ønsker mye oppmerksomhet	☐	☐	☐
Sutrete	☐	☐	☐
Tilbaketrukket, engasjerer seg ikke i andre	☐	☐	☐
Bekymrer seg	☐	☐	☐
Har smerter eller vondt (uten medisinsk grunn; ikke ta med magesmerter eller hodepine)	☐	☐	☐
Oppfører seg som yngre enn sin alder	☐	☐	☐

BARNETS AKTIVITETSNIVÅ

	Svar med det alternativet som passer best til hver påstand				
	Veldig typisk	Ganske typisk	Både/og	Lite typisk	Ikke typisk
Barnet er alltid på farten	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet beveger seg vanligvis i et rolig tempo	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet er full av energi	☐	☐	☐	☐	☐
Barnet foretrekker stillesittende, rolig lek fremfor å leke mer aktivt	☐	☐	☐	☐	☐

Kontakt :oss gjerne: Monica dalen, prosjektleder, mobil 91514318, e-post: monica.dalen@isp.uio.no
 Kristin Vonheim, forsker, mobil 99008824, e-post: kristin.vonheim@isp.uio.no

7

BARNET OG BARNEHAGEN

Hvordan virker det som om barnet trives i barnehagen?	☐	☐	☐	☐	☐
	Svært godt	Godt	Både og	Dårlig	Svært dårlig
Virker barnet vanligvis fornøyd når det blir levert i barnehagen?	☐	☐	☐	☐	☐
	Svært fornøyd	Nokså fornøyd	Verken fornøyd eller misfornøyd	Nokså misfornøyd	Svært misfornøyd
Virker barnet vanligvis fornøyd når det blir hentet i barnehagen?	☐	☐	☐	☐	☐
	Svært fornøyd	Nokså fornøyd	Verken fornøyd eller misfornøyd	Nokså misfornøyd	Svært misfornøyd

UTFORDRENDE ATFERD I BARNEGRUPPEN

Er det noen barn i gruppen som viser så mye utfordrende atferd at det er et problem for andre barn?	☐	☐	☐
	Nei, ingen av barna viser mye utfordrende atferd	Ja, ett barn i gruppen viser mye utfordrende atferd	Ja, to eller flere barn i gruppen viser mye utfordrende atferd
<i>Med utfordrende atferd menes at flere av følgende beskrivelser passer inn:</i>			
<ul style="list-style-type: none"> • har hissig temperament • slår, klorer, lugger, dytter andre barn • følger ikke beskjeder, forstyrrer, stikker av • erner eller plager andre barn • tar ting fra andre, ødelegger ting • samarbeider dårlig, leker ikke godt sammen med andre barn, har dårlige sosiale ferdigheter for sin alder 			
(Regn ikke med det barnet som skjemaet omhandler.)			

EVENTUELL UTDYPING

Her har du mulighet for å skrive inn tilleggsinformasjon hvis du ønsker det.

TAKK FOR DIN HJELP!

Vedlegg 5 Frekvenstabeller av skalaene utfordrende atferd med inndeling i grupper (3 og 4år)

Ikke fysisk utfordrende atferd 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 6	5	4,5	6,3	6,3
	7	6	5,4	7,6	13,9
	8	5	4,5	6,3	20,3
	9	10	8,9	12,7	32,9
	10	5	4,5	6,3	39,2
	11	10	8,9	12,7	51,9
	12	5	4,5	6,3	58,2
	13	2	1,8	2,5	60,8
	14	5	4,5	6,3	67,1
	16	2	1,8	2,5	69,6
	17	4	3,6	5,1	74,7
Middels grad	18	2	1,8	2,5	77,2
	19	2	1,8	2,5	79,7
	20	2	1,8	2,5	82,3
	21	2	1,8	2,5	84,8
	22	1	,9	1,3	86,1
	23	3	2,7	3,8	89,9
	24	1	,9	1,3	91,1
	25	1	,9	1,3	92,4
	27	1	,9	1,3	93,7
	28	1	,9	1,3	94,9
Høy grad	29	1	,9	1,3	96,2
	33	1	,9	1,3	97,5
	34	2	1,8	2,5	100,0
	Total	79	70,5	100,0	
	Missing System	33	29,5		
	Total	112	100,0		

Fysisk utfordrende atferd 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 5	17	15,2	20,7	20,7
	6	10	8,9	12,2	32,9
	7	7	6,3	8,5	41,5
	8	6	5,4	7,3	48,8
	9	11	9,8	13,4	62,2
	10	4	3,6	4,9	67,1
	11	3	2,7	3,7	70,7
	12	2	1,8	2,4	73,2
	13	6	5,4	7,3	80,5
	14	2	1,8	2,4	82,9
Middels grad	15	1	,9	1,2	84,1
	16	4	3,6	4,9	89,0
	19	3	2,7	3,7	92,7
	22	2	1,8	2,4	95,1
Høy grad	23	1	,9	1,2	96,3
	24	2	1,8	2,4	98,8
	25	1	,9	1,2	100,0
	Total	82	73,2	100,0	
Missing System	30	26,8			
Total	112	100,0			

Ikke fysisk utfordrende atferd 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 3	17	15,2	21,3	21,3
	4	21	18,8	26,3	47,5
	5	17	15,2	21,3	68,8
	6	6	5,4	7,5	76,3
	7	4	3,6	5,0	81,3
	8	2	1,8	2,5	83,8
	9	1	,9	1,3	85,0
Middels grad	10	4	3,6	5,0	90,0
	11	3	2,7	3,8	93,8
	13	2	1,8	2,5	96,3
	14	1	,9	1,3	97,5
Høy grad	15	2	1,8	2,5	100,0
	Total	80	71,4	100,0	
Missing System	32	28,6			
Total	112	100,0			

Fysisk utfordrende atferd 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 6	25	22,3	30,9	30,9
	7	14	12,5	17,3	48,1
	8	11	9,8	13,6	61,7
	9	8	7,1	9,9	71,6
	10	2	1,8	2,5	74,1
	11	3	2,7	3,7	77,8
	12	3	2,7	3,7	81,5
	13	2	1,8	2,5	84,0
	14	1	,9	1,2	85,2
	15	2	1,8	2,5	87,7
	16	2	1,8	2,5	90,1
	17	1	,9	1,2	91,4
	18	2	1,8	2,5	93,8
Middels grad	19	3	2,7	3,7	97,5
	24	2	1,8	2,5	100,0
	Total	81	72,3	100,0	
	Missing System	31	27,7		
	Total	112	100,0		

Vedlegg 6 Frekvenstabeller av skalaene sosial kompetanse med inndeling i grupper (3 og 4år)

Semnevndelse 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid	11			
		1	,9	1,4	1,4
Middels grad		14	1,8	2,8	4,2
		15	5	4,5	6,9
		16	2	1,8	2,8
		17	7	6,3	9,7
		18	9	8,0	12,5
		19	5	4,5	6,9
		20	8	7,1	11,1
		21	6	5,4	8,3
		22	13	11,6	18,1
		23	2	1,8	2,8
Høy grad		24	7	6,3	9,7
		25	1	,9	1,4
		26	1	,9	1,4
		28	1	,9	1,4
		29	1	,9	1,4
		30	1	,9	1,4
	Total	72	64,3	100,0	
Missing	System	40	35,7		
	Total	112	100,0		

Selvkontroll 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid	12	1,8	2,6	2,6
Middels grad		13	,9	1,3	3,9
		14	1	,9	5,2
		15	5	4,5	11,7
		16	2	1,8	14,3
		17	4	3,6	19,5
		18	4	3,6	24,7
		19	6	5,4	32,5
		20	10	8,9	45,5
		21	9	8,0	57,1
		22	10	8,9	70,1
		23	5	4,5	76,6
Høy grad		24	6	5,4	84,4
		25	3	2,7	88,3
		26	4	3,6	93,5
		27	4	3,6	98,7
		29	1	,9	100,0
Total		77	68,8	100,0	
Missing	System	35	31,3		
Total		112	100,0		

Empati 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid	7	,9	1,3	1,3
		9	1	,9	2,6
		10	1	,9	3,8
Middels grad		12	1	,9	5,1
		13	1	,9	6,4
		14	5	4,5	12,8
		15	5	4,5	19,2
		16	5	4,5	25,6
		17	11	9,8	39,7
		18	12	10,7	55,1
		19	13	11,6	71,8
Høy grad		20	11	9,8	85,9
		22	6	5,4	93,6
		23	2	1,8	96,2
		25	3	2,7	100,0
Total		78	69,6	100,0	
Missing	System	34	30,4		
Total		112	100,0		

Lek 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 9	1	,9	1,2	1,2
	11	2	1,8	2,4	3,7
Middels grad	12	3	2,7	3,7	7,3
	13	2	1,8	2,4	9,8
	14	5	4,5	6,1	15,9
	15	2	1,8	2,4	18,3
	16	5	4,5	6,1	24,4
	17	3	2,7	3,7	28,0
	18	7	6,3	8,5	36,6
	19	10	8,9	12,2	48,8
Høy grad	20	7	6,3	8,5	57,3
	21	7	6,3	8,5	65,9
	22	6	5,4	7,3	73,2
	23	7	6,3	8,5	81,7
	24	8	7,1	9,8	91,5
	25	7	6,3	8,5	100,0
Total		82	73,2	100,0	
Missing	System	30	26,8		
Total		112	100,0		

Prososial atferd 3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 6	1	,9	1,3	1,3
	7	1	,9	1,3	2,6
	8	3	2,7	3,9	6,6
	10	7	6,3	9,2	15,8
Middels grad	11	7	6,3	9,2	25,0
	12	7	6,3	9,2	34,2
	13	6	5,4	7,9	42,1
	14	9	8,0	11,8	53,9
	15	11	9,8	14,5	68,4
	16	7	6,3	9,2	77,6
	17	4	3,6	5,3	82,9
	18	5	4,5	6,6	89,5
	19	2	1,8	2,6	92,1
Høy grad	20	3	2,7	3,9	96,1
	21	1	,9	1,3	97,4
	22	2	1,8	2,6	100,0
Total		76	67,9	100,0	
Missing	System	36	32,1		
Total		112	100,0		

Tilpasning3 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 7	3	2,7	3,7	3,7
	8	1	,9	1,2	4,9
Middels grad	9	4	3,6	4,9	9,9
	10	6	5,4	7,4	17,3
	11	3	2,7	3,7	21,0
	12	8	7,1	9,9	30,9
	13	6	5,4	7,4	38,3
	14	18	16,1	22,2	60,5
Høy grad	15	12	10,7	14,8	75,3
	16	9	8,0	11,1	86,4
	17	6	5,4	7,4	93,8
	18	2	1,8	2,5	96,3
	19	3	2,7	3,7	100,0
	Total	81	72,3	100,0	
	Missing System	31	27,7		
	Total	112	100,0		

Sehnevdelse 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Middels grad	Valid 13	2	1,8	2,6	2,6
	15	1	,9	1,3	3,9
	16	2	1,8	2,6	6,6
	18	4	3,6	5,3	11,8
	19	5	4,5	6,6	18,4
	20	12	10,7	15,8	34,2
	21	9	8,0	11,8	46,1
	22	8	7,1	10,5	56,6
Høy grad	23	12	10,7	15,8	72,4
	24	5	4,5	6,6	78,9
	25	5	4,5	6,6	85,5
	26	7	6,3	9,2	94,7
	27	2	1,8	2,6	97,4
	29	1	,9	1,3	98,7
	30	1	,9	1,3	100,0
	Total	76	67,9	100,0	
	Missing System	36	32,1		
	Total	112	100,0		

Selvkontroll 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 10	1	,9	1,3	1,3
Middels grad	14	1	,9	1,3	2,6
	15	2	1,8	2,6	5,1
	16	2	1,8	2,6	7,7
	17	3	2,7	3,8	11,5
	18	5	4,5	6,4	17,9
	19	5	4,5	6,4	24,4
	20	6	5,4	7,7	32,1
	21	6	5,4	7,7	39,7
	22	11	9,8	14,1	53,8
Høy grad	23	4	3,6	5,1	59,0
	24	11	9,8	14,1	73,1
	25	5	4,5	6,4	79,5
	26	8	7,1	10,3	89,7
	27	2	1,8	2,6	92,3
	28	3	2,7	3,8	96,2
	29	1	,9	1,3	97,4
	30	2	1,8	2,6	100,0
	Total	78	69,6	100,0	
	Missing System	34	30,4		
	Total	112	100,0		

Empati 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 5	1	,9	1,3	1,3
Middels grad	14	1	,9	1,3	2,5
	15	5	4,5	6,3	8,8
	16	10	8,9	12,5	21,3
	17	7	6,3	8,8	30,0
	18	11	9,8	13,8	43,8
	19	9	8,0	11,3	55,0
Høy grad	20	10	8,9	12,5	67,5
	21	9	8,0	11,3	78,8
	22	5	4,5	6,3	85,0
	23	6	5,4	7,5	92,5
	24	2	1,8	2,5	95,0
	25	4	3,6	5,0	100,0
	Total	80	71,4	100,0	
	Missing System	32	28,6		
	Total	112	100,0		

Lek 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 5	1	,9	1,3	1,3
	7	1	,9	1,3	2,5
Middels grad	11	2	1,8	2,5	5,1
	13	1	,9	1,3	6,3
	14	1	,9	1,3	7,6
	16	3	2,7	3,8	11,4
	17	2	1,8	2,5	13,9
	18	4	3,6	5,1	19,0
	19	4	3,6	5,1	24,1
Høy grad	20	13	11,6	16,5	40,5
	21	10	8,9	12,7	53,2
	22	7	6,3	8,9	62,0
	23	8	7,1	10,1	72,2
	24	9	8,0	11,4	83,5
	25	13	11,6	16,5	100,0
Total		79	70,5	100,0	
Missing	System	33	29,5		
Total		112	100,0		

Prososial atferd 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid 7	1	,9	1,3	1,3
	8	2	1,8	2,6	3,8
	9	1	,9	1,3	5,1
	10	1	,9	1,3	6,4
Middels grad	11	1	,9	1,3	7,7
	12	4	3,6	5,1	12,8
	13	6	5,4	7,7	20,5
	14	11	9,8	14,1	34,6
	15	9	8,0	11,5	46,2
	16	5	4,5	6,4	52,6
	17	10	8,9	12,8	65,4
	18	8	7,1	10,3	75,6
	19	6	5,4	7,7	83,3
Høy grad	20	4	3,6	5,1	88,5
	21	3	2,7	3,8	92,3
	22	1	,9	1,3	93,6
	23	4	3,6	5,1	98,7
	25	1	,9	1,3	100,0
Total		78	69,6	100,0	
Missing	System	34	30,4		
Total		112	100,0		

Tilpasning 4 år

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Lav grad	Valid	7	1,8	2,5	2,5
		8	1,8	2,5	4,9
Middels grad		10	2,7	3,7	8,6
		11	4,5	6,2	14,8
		12	4	3,6	19,8
		13	10	8,9	32,1
		14	6	5,4	39,5
		15	16	14,3	59,3
Høy grad		16	13,4	18,5	77,8
		17	7	8,6	86,4
		18	6	5,4	93,8
		19	2	1,8	96,3
		20	3	2,7	100,0
	Total	81	72,3	100,0	
Missing	System	31	27,7		
	Total	112	100,0		